A

CSIKSOMLYÓI

RÓM. KATH.

FŐGYMNASIUM

ÉRTESITŐJE

AZ

1883—84-ik tanévről.

KÖZLI

IMETS F. JÁKÓ,

IGAZGATÓ.

CSIK-SZEREDÁBAN,

Nyomatott Szabó Lajos Könyvnyomdájában.

1884.

A

CSIKSOMLYÓI

RÓM. KATH.

FŐGYMNASIUM

ÉRTESITŐJE

AZ

1883 84-ik tanévről.

KÖZLI

IMETS F. JÁKÓ,

IGAZGATÓ.

CSIK-SZEREDÁBAN,

Nyomatott Szabó Lajos Könyvnyomdájában.

1884.

Csik-Somlyó földrajzi fekvése. *)

(Folytatás és vége.)

II. Magassága a tengerszin felett. A magasságmérésnek három különböző módja van, melyek azonban nem egyformán alkalmasok akármely pont vagy hely magasságának — s különösen a tenger színétől számított, ugynevezett absolut magasságnak megmérésére; sőt gyakran közülök csak az egyik vagy másik alkalmazható. Épen ezért mindeniknek megvan a maga előnye és jogosultsága.

E szűk helyen nem lehet az egyes módokra tüzetesen kiterjednem, s talán czélom kijelölt utjától messze ki is vezetne; de röviden mégis mindeniket megérintem, főleg annak kitüntetése végett, hogy melyiket hol és milyen körülmények között lehet vagy kell alkalmazni. Részletesebben — nagyon természetesen — avval foglalkozom, mely Csik-Somlyó magasságának meghatározására is alkalmazható volt.

Egyik mód a háromszögtani (trigonometriai) magasságmérés, másik az ugynevezett lejtmérés és harmadik a légsulymérővel (barometerrel) eszközölt magasságmérés.

Az elsőhöz szükséges egy hosszmérték, melylyel egy vonalat, t. i. az alap gyanánt felveendő egyeneset kell megmérni. Ezen egyenesnek a következő két tulajdonsággal kell birnia: hogy a megmérendő magasságnak lábpontja felé irá nyuljon és ha a lábponthoz nem lehet eljutni, (a mi hegyeknél különösen lehetetlen, mert a hegy belsejében fekszik), akkor mindkét végpontjából a csúcs, vagy a megmérendő pont látható legyen. Szükséges továbbá egy szögmérő mű-

*) E munkálat első részének (mult évi Értesitő) elején jeleztem azon indokokat, melyek arra inditottak, hogy számitásaimnak ne csupán az eredményeit tegyem közzé, hanem ezen illetékes helyen az ezekhez vezető útakat és módokat is megismertessem; ugyanis: számitásaim eredményeinek nagyobb megbizhatósága és az a remény, hogy a realis tudományokat kedvelők közül többeket (kiválóképen pedig a felsőbb osztályos tanuló ifjuságnak tudni vágyó részét) nem csupán az eredmények, hanem az ezekhez vezető utak és módok is egyaránt érdeklik. Ezen kettős indok vezetett a folytatás összeállitásánál is.

szer. Világos dolog, hogy pontos eredményhez csak finom műszerrel lehet jutni. Ilyen szögmérő-műszerül szolgál az értekezés első részében vázlatosan ismertetett és többször emlegetett theodolith (universal instrument), melyet az alapegyenesnek előbb egyik, azután másik végpontjában felállitván, távcsőjét ugy kell a megmérendő ponthoz irányozni, hogy a keresztszálak metszéspontja azzal összeessék; és most a fokosztásos ivről leolvasandó azon szög, melyet a cső ilyen irányu állása a vizszintes állással, vagyis a távcső szemlencséjén vizszintesen fektetve képzelt lappal alkot. Ennek a neve magassági szög. Az alapegyenes hosszából és a végpontjain leolvasott magassági szögekből a keresett magasság háromszögtani úton könnyü szerrel kiszámitható. Szövevényesebbé a számitás némileg akkor válik, ha a megmérendő pont nagyobb távolságban fekszik. Ebben az esetben a fénysugár törését és a földfelületének görbületét, melyek befolyásaik által a leolvasott magassági szöget hibássá teszik, javitás végett számitásba kell venni.

A mint ezen futólagos ismertetésből is könnyen kivehető, a magasságmérésnek ezen finom módszere absolut magasságok mérésére csak közvetve szolgálhat, a mennyiben t. i. valamely hely tengerszin feletti magassága már más úton ismeretes és ettől, mint alaptól számitva, a körülyék akármely megmérendő pontjának magassága meghatároztatik; a mihez aztán az alap magasságát hozzáadva, a felvett pontnak is tengerszin feletti magasságához jutunk. Absolut magasságok közvetlen mérésére legfölebb csak tengerpartokon és innen a szárazra fokozatoson befelé hatolva, vagy ellenkezőleg a tenger felé regressive haladva volna alkalmazható. De ha igy kellene a földgömb, vagy csak egy ország nevezetesebb pontjainak és tán községeinek absolut magasságát megmérni, az végtelen sok munkával és fáradtsággal járna s nem ritkán legyőzhetetlen akadályokba ütköznék.

A háromszögtani magasságmérési módot tehát általában nem annyira akármely pont vagy hely abs. magasságának, mint inkább hegyek, nagyobb emelkedések és épületek bizonyos állásponthoz viszonyitott magasságainak mérésére lehet előnyösön alkalmazni.

A lejtmérés kivitele ennél sokkal egyszerübb. Eszközei két hoszmérték gyanánt szolgáló lécz, melyek centimeterekre vannak osztva, és egy vizszintes állásba hozható távcső. *) A megmérendő pontban a távcső vizszintes állásba hozatik és egy alább fekvő alkalmas helyen az egyik lécz merőlegesen a földbe szuratik. A léczen van egy tologatható kis tábla, melynek közepén vizszintes állásu fekete vonal látható. A távcsőbe néző által adott alkalmas jelre a tábla addig tolatik alább vagy feljebb, mig a fekete vonal a távcső vizszintes keresztszálával összeesik. Világos dolog, hogy a léczneк a fekete vonalig terjedő hossza azt a különbséget adja, mennyivel a távcső a lécz tövénél magasabban áll. Most a távcsővel a lécz mellé jöve, a másik léczet a rajta levő táblával együtt az előbbihez hasonló módon alkalmazzuk, mely eljárásnak tovább folytatása által akár egy tekintélyes emelkedés magasságát is pontosan meg lehet határozni. Magas hegyek megmérésére már nagy fáradtsággal járna, meredek oldaloknál pedig legyőzhetetlen akadályok támadnának.

A lejtmérés a mellett, hogy általában nivellirozásra, lecsapolásra, útak emelkedéseinek meghatározására egyedül alkalmas, kisebb emelkedések magasságát, valamint a lejtős hegyoldaloknak két pontja között levő függélyes távolságot ezáltal lehet legalkalmasabban megmérni. Különböző pontok abs. magasságainak mérésére ez is csak ugy szolgálhat, ha egy álláspont abs. magassága már ismeretes és ehez képest más pontok magasságát általa megmérjük. Önként értetik, hogy a tengerpartokon e czélra közvetlenül is alkalmazható.

Legáltalánosabban a légsulymérő alkalmazható magasságmérésekre, mert ennek segélyével a föld bármelyik pontjának, hová ember csak eljuthat, akár viszonyitott, akár absolut magasságát meg lehet mérni, még pedig a körülmények és kivánalmakhoz képest kisebb vagy nagyobb pontossággal. Csupán az olyan kisebb (hullámos) emelkedések magassági különbségeinek mérésére nem alkalmas, melyeket előbb jelzék, hogy pontosan csak lejtmérés által lehet megmérni. Az a körülmény, melyszerint ezen módszernek feltalálása előtt

*) A theodolith erre is a legalkalmasabb. E czélra vannak egyszerübb szerkezetü, ugynevezett lejtmérési theodelith-ok is.

a legtöbb helynek abs. magassága meghatározható sem volt, általános és hasznos voltát eléggé bizonyitja. Az egész eljárásban a főszerepet a légsulymérő viszi, mely azonban nemcsak magasságmérésekre szolgál, hanem más, sokoldalu alkalmazása mellett legfőbb szolgálata az, hogy a levegő nyomásának változásait, mint a klimatikus viszonyok egyik nevezetes tényezéjőt, általa megfigyelni képesek vagyunk.

Ezen nevezetes eszköz lényegét azok, kik netalán alaposan nem ismernék, feltalálásának rövid és érdekes történetéből legkönnyebben megismerhetik. Florencz városában 1643-ban egy magasan fekvő helyen mély kútat kellett ásni és miután a szivattyut beállitották, 32 lábnál magasabbra (közel 10 meter) a vizet nem tudták felszivatni; a mi zavarba hozta a kútmestereket, mert a viznek a csőben való emelkedését abban és a régebbi időben ugy magyarázták, hogy a természet az üres tért nem tűri, attól irtózik és ezért fut a viz a felhuzott dugattyu után. Nem képzelhették tehát, hogy 10 meteren tul miért nem tölti be a viz az üres tért? Ennek megfejtése végett Galileihez, az akkor élő hires tudóshoz fordultak, ki ezen tünemény folytán az üres tértől való irtózás elvének — a régiek által ugynevezett „horror vacui"-nak — tarthatatlanságát átlátta és az egész tünemény okát a levegőnek tulajdonitotta. Tanitványa Torricelli ezen a nyomon haladva, ugy okoskodott, hogy: a kéneső *) majdnem 14-szer nehezebb lévén a viznél, ha a levegő a vizet 10 meternél magasabbra emelni, — vagy más szóval: 10 meternél magasabb viz-oszlopot megtartani nem képes, akkor a kénesőből csak 14-szer rövidebb oszlopot tarthat meg. Ennek megpróbálása végett közel 1 meter hosszu és az egyik végén beforrasztott üvegcsövet egészen megtöltött kénesővel, ezután ujjával elzárva, lefelé forditotta és kénesőt tartalmazó edénybe állitotta fel. Az eredmény teljesen megfelelt a várakozásnak, a kéneső a csőnek csúcsától ugyan alább szállott, de az edény-

*) A nép ezen a néven ismeri s ezért ujabb időben a tudományban is „higany" helyett ezt a nevét kezdették használni. Higanynak azon tulajdonsága alapján nevezték el, hogy a lazább bőrökön át lehet sajtólni, pedig ez nem a higságán alapszik, hiszen az összes folyadékok között a legsürübb; még a vas se merül le benne.

ben levő kéneső felszinétől számitva, mintegy 76 cm. magasan megállapodott; már pedig 76 cm. 10 meternek közel 14-ed részét teszi.

Ezen nevezetes kisérletet, mely által Torricelli a levegő nyomását szembetünő módon igazolta, Pascal szintén hires természettudós ismételte és azonnal átlátta, hogy ha ez a kisérlet egy magas hegy tetején vitetik véghez, a kéneső-oszlopnak rövidebbnek kell lenni, mely vélekedését a Puy de Dôme nevü, 974 meter magas hegyen tett próba igazolta, mert a hegy tetején mintegy 70 mil. meterrel az oszlop rövidebb lett. Ez a tapasztalat szolgáltatta az első momentumot azon gondolathoz, hogy egy bizonyos magasságu légoszlopnak bizonyos hosszuságu kéneső-oszlop felel meg, melyet t. i. egyensulyban tart, melynek tehát hosszából a légoszlop magasságát, azaz két hely függélyes távolságát ki lehetne számitani

A többszöri észlelésközben mind Torricelli, mind Pascal csakhamar észrevette, hogy a kéneső egy ugyanazon helyen sem áll állandóan ugyanazon magasan, hanem időnként valamivel alább száll, vagy fennebb emelkedik; miből világosan következik, hogy a levegő nyomása sem állandó. *) Ezen ingadozások szolgáltattak inditó okot arra, hogy a tetőirányos állásban mereven megállitott cső mellé millimeterekre osztott hosszmérték erősittessék, hogy igy a levegő nyomásának nagyságát bármelyik pillanatban észlelni és leolvasni lehessen. Ilyen módon állandósitva barometernek (baros-suly), légsulymérőnek nevezték.

Jelenleg nemcsak ilyen alakban, hanem sokkal czélszerübben ugy készitik, hogy legalább kiméletesen hordozható legyen. De készitenek könnyen hordozható, ugynevezett magasságmérési és utazási légsulymérőköt is. Ujabb időben a különböző czélokra annyi különböző alakut készitenek, hogy csupán ezek tüzetes leirása is nagy helyet venne igénybe.

Lényeges kellékei mindeniknek a következők: hogy a

*) A tengerszinén az oszlop hossza 760 mm. körül ingadozik, azért ezen állást rendesnek (normal) nevezik. Csik-Somlyón a legnagyobb és a legkisebb nyomás között 35 mm. különbség mutatkozik. A normalis légnyomás a gymn. épület emeletén 700 mm.

kéneső-oszlop felett levő része a csőnek — az ugynevezett Torricelli-féle üres tér — valóban üres legyen; *) hogy a készitésére felhasznált kéneső legyen tiszta és a likacsaiba rejtőzött levegő főzés által legyen kiüzve, nehogy az üres térbe feljutva, az oszlopot alább nyomja; és végre a csőnek legalább az a része, hol a kéneső-oszlop vége ingadozik, egyenletes legyen. De ezen lényeges kivánalmak megléte mellett is nem mindenik szolgáltat olyan foku pontosságot, hogy tudományos czélokra megnyugvással használni lehetne. Világos dolog, hogy az oszlop hossza mindig az edényben levő kéneső felszinétől számitandó. De ez a felszin sem állandó, mert mindannyiszor valamivel alább száll, valahányszor az oszlop növekedik, és ennek folytán az oszlop alsó vége, vagyis az edényben levő kéneső felszine a mérték kiindulási pontjával nem esik össze. A légsulymérői állást tehát a valónál valamivel kisebbnek fogjuk találni. De az ellenkező hiba is előfordul, ha t. i. a légnyomás annyira kisebbedik, hogy a felszin a mérték kezdő-pontja fölé emelkedik.

A mely légsulymérőnél ez a hiba ki nem kerülhető, vagy legalább számitás utján helyre nem hozható, az olyan tudományos értékkel nem bir, legfölebb csak gyakorlati czélokra tehet szolgálatot, mint időjósló eszköz. Ugyanis a déli és délnyugoti szelek a tenger felől meleg és nedves levegőt szállitanak, melyek itt lehűlvén, esőt szülnek. Ilyen szelek mellett a légsulymérő oszlopa rendesen alább száll, mely körülményből tehát esőt lehet remélnünk. Az északi és északkeleti száraz és hidegebb szelek a kéneső fennebb nyomják és ilyenkor tiszta időt várhatunk. Megjegyzendő azonban hogy ezek is okozhatnak esőt, ha az itt levő melegebb levegő elégséges páratartalommal bir, de inkább csak futó esőt szoktak előidézni.

Tudományos czélokra legáltalánosabban a Fortin-féle és Kappeller-féle edényes légsulymérők szolgálnak, melyeknél

*) Ha valami rázkódás vagy egyéb körülmény folytán levegő jutna be, az eszköz további czéljának nem felelne meg, mert a valónál kisebb légnyomást mutatna; ujból kellene tölteni. Ha a készüléket lassan vizszintes állásba hozva, a kéneső a csövet egész a csúcsig betölti, akkor a tér üres.

a kénesö-oszlop hossza nemcsak miliméterekben mérhető meg, hanem paránymérő (nonius) segélyével ezek 10-ed részei is leolvashatók. Az elsőnél az előbb emlegetett hibát az edényének fenekén levő alkalmas csavar segélyével el lehet enyésztetni, a másodiknál pedig a csőnek és hengeralakkal biró edényének átmérőiből, melyek a készitès alkalmával pontosan megméretnek, számitás utján kell felkeresni és mint javitási tényezőt tekintetbe venni; a mit előre kiszámitott, táblázat használata által szoktak könnyiteni, hogy ne kelljen minden egyes észlelés után a számitáshoz folyamodni.

Az ugynevezett hajcsövesség is általános hibája a légsulymérőknek, mely a szóban levő két fajta légsulymérőnél azáltal van elenyésztetve, hogy a mennyivel a hajcsövesség miatt a kénesö a csőben lenyomatást szenved, annyival a mérték kezdő-pontja alább helyeztetik.

Hogy a légsulymérő ingadozása szoros összefüggésben van a légkörben végbemenő változásokkal — vagy közönséges néven nevezve — az időjárással, kétséget nem szenved. Az időjárás törvényei azonban annyira szövevényesek, hogy ez ideig még nem sikerült a tudománynak azokat megállapitani. E czélnak elérése vagy legalább megközelitése egyedül a kitartó észlelésekből, illetőleg ezek eredményeinek tanulmányozásából remélhető; ha t. i. a levegő nyomását, melegségét, nedvességét, az esőzés idejét és mennyiségét, a szelek irányát és erejét, mint az időjárás tényezőit, naponként a földnek minél több pontján huzamos időn át lelkiismeretesen megfigyelik és feljegyzik. Épen ezért a müvelt nemzetek saját országukban és a földnek mindazon pontjain, hova csak behatolhattak, ilyen czélu észlelő állomásokat siettek felállitani. Ezen magasczélu törekvés szolgálatából országunk sem maradhatván ki, a közelebbi 15 év alatt az ország különböző részeiben légtünettani (meteorologiai) észlelő állomások szerveztettek és jelenleg is fokozatosan szaporitva szerveztetnek, melyeknek észleleti eredményei azonban a szóban levő magasabb czél mellett az ország és egyes részei klimatikus viszonyainak tanulmányozását és ilyen irányu összehasonlitását is lehetségessé teszik.

Országunk területén jelenleg 110-nél több ilyen állomás

létezik, melyek kevés kivétellel mind Fortin- és Kappeller-féle légsulymértékkel vannak ellátva. Az állomások mindenikén naponként háromszor (a nap különböző szakában ugyanazon órákban) tétetnek megfigyelések, melyek a legtöbb helyen a levegő nyomására, melegségére, nedvességére, a szelek irányára, erejére és a csapadék (eső és hó) idejére és mennyiségére terjednek ki. A naponkénti háromszori észlelet középértékei havonként felküldetnek a budapesti központi m. kir. légtünettani intézethez, mely az összes állomások megfigyeléseit alkalmas módon csoportositva, évenként kiadni szokott terjedelmes „Évkönyvei"-ben közzé teszi.

A levegő nyomására vonatkozó észleletekről megjegyzendő, hogy azok minden egyes észlelés után 0°-u hőmérsékletre vezetendők vissza. Ugyanis a különböző állomásokon a légsulymérők nem lehetnek ugyanazon melegségü levegőben, tehát a kéneső különböző mértékben van kiterjedve, mihezképest a sürüsége is különbözik; már pedig a sürübb nehezebb és az ilyenből a levegő rövidebb oszlopot képes egyensulyban tartani, mint a kevésbé sürüből. Ez a körülmény teszi szükségessé, hogy a leolvasott állás 0°-ra — mint általánosan elfogadott alapra — redukáltassék; a mire a gyakori számitások kikerülése végett táblázatok szolgálnak.

1873. január 1-től Csik-Somlyó is, mint országunk legkeletibb fekvésü meteorologiai állomása szerepel. A felszerelés áll egy Kappeller-féle légsulymérőből, August-féle nedvességmérőből (psychrometer), eső-mérő- és szélirány-jelzőből. A nem kis fáradtsággal járó észleléseket, mint nobile officiumot azóta folyton gymnasiumunk igazgatója Imets F Jákó végzi.

Minden meteorol. állomás azon előnyös helyzetben van, hogy a magasságát olyan foku pontossággal meg lehet határozni, milyennel más helynek — legalább légsulymérő segélyével — nem eszközölhető. Mert a mig valamely megmérendő ponton legfölebb 10—15 észlelést teszünk a légnyomásra vonatkozólag, addig a meteorol. állomásokon naponként háromszor történvén a légsulymérő leolvasása, csak egy év alatt ezernél több észlelethez jutunk, melyeknek közép értéke az illető állomás normalis légnyomásához már nagyon közel juttat. De ha tekintetbe vesszük, hogy 1873 óta már

10 évnek középértékeivel rendelkezünk, (melyek egymástól — a mint alább kitünik — csekély mértékben térnek el), át lehet látni, hogy azokból Csik-Somlyó kérdéses magassága oly pontosan meghatározható, hogy nagyobb foku pontosságot a még szaporodó adatok sem sokkal fognak szolgáltatni.

Az absolut magasság meghatározása lévén a czél, olyan állomástól való magassági különbségét számitottam ki, melynek tergerszinfeletti magassága már pontosan ismeretes. De nemcsak egy, hanem több ilyen állomással kombináltam, hogy a számitás és ennek eredménye annál megnyugtatóbb legyen.

Csik-Somlyón és a központi meteorol. intézetben 1873. óta folytonosan ugyanazon időben (d. e. 7, d. u. 2 és este 9 órakor) végeztettek az észleletek, melyeknek a magasság kiszámitásához szükséges adatai évi középértékekben a következők:

(Könnyebb összeállitás végett jelölje a barometer állást b, a levegő hőmérsékletet t, a páranyomást p).

Csik-Somlyón

1873-ban	b = 700·8mm,	t = 7·6°,	p = 7·4mm,
74 „	= 700·5	= 5·4	= 6·4
75 „	= 699·2	= 4·7	= 6·3
76 „	= 698·7	6·6	= 6·6
77 „	= 699·5	= 6·0	= 6·1
78 „	= 699·0	6·3	= 6·1
79 „	699·2	= 6·0	6·0
80 „	= 700·2	= 5·5	= 6·5
81 „	= 700·4	= 4·7	= 5·9
82 „	= 700 1	= 6·5	= 5·5
a 10 évi átlag:	699·76mm,	5·93° C.,	6·28mm,

Budapesten

1873-ban	b 748·7mm,	t = 11·2°,	p = 7·3mm
74 „	= 748·8	10·2	= 7·0
75 „	= 748·6	= 9·2	= 7·0
76 „	= 747 8	= 10·2	= 7·2
77 „	= 747·9	= 10·1	7·0
78 „	= 747·4	= 10·5	= 7·3
79 „	747 6	= 9·0	= 6·9
80 „	= 749·0	10·0	= 7·3
81 „	= 748·9	9·1	= 7·0
82 „	= 749·1	= 10·9	= 7·2
a 10 évi átlag:	748·38mm,	10·06° C,	7·12mm.

10 évi átlag a normalis légnyomást már elég nagy pontossággal adja. E két hely normalis légnyomása között e szerint közel 49 mm. különbség mutatkozik.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a légsulymérő állása 10·5 méternyi emelkedésnél épen 1 mm.-rel száll alább, miből az következik, hogy 10·5 méter légoszlop 1 mm. kénesőoszlopot képes egyensulyban tartani. Ha ez a tapasztalat feltétlenül állana a légkör bármelyik magasságban levő rétegére, akkor két hely magasság-különbségének, vagy akár az absolut magasságnak kiszámitása egyszerüen csak azáltal történnék, hogy a két hely normalis légnyomásában mutatkozó különbséget 10·5-el meg kellene szorozni. Ilyen módon Csik-Somlyó magassága gyanánt Budapesthez mérve 514 métert, a tenger szinétől pedig — lévén a tenger szinén a normalis légnyomás 760 mm. — 630 metert nyernénk. De ez a való-értéknél jóval kisebb, mert a légkörnek magasabban fekvő rétegei fokozatosan mind kisebb sürüséggel és feszitő erővel birnak, minélfogva 1 mm. kénesö-oszlop egyensulyban tartására 10·5 méternél fokozatosan mind hosszabb és hosszabb légoszlop szükséges; 10·5 meternyi csak a tengerszin közelében elégséges. A sürüség és a feszitő-erő csökkenésében nyilvánuló törvényszerüséget kell tehát ismerni, hogy tekintélyes befolyását számitásba lehessen venni.

A légsulymérő feltalálása után mintegy 10 évvel később sikerült Mariottenak a róla nevezett természettörvényt bebizonyitani, melyszerint: a légnemü testek sürüsége és feszitő-ereje a nyomással, mely rájok gyakoroltatik, egyenes arányban van. Ezen nagyfontosságu törvény nyujtott segédkezet a felfelé számitott légrétegek sürüségének és feszitö-erejének csökkenésében nyilvánuló törvényszerüség mathematikai uton való megállapitására, mely a következő egyszerü alakban van kifejezve: $P_n = \frac{P_0}{A^n}$, melynek hogy jelentőségét megérthessük, képzeljük a föld bizonyos területe felett levő légoszlopot bizonyos határig fel, egyenlő vastagságu, keskeny, vizszintes rétegekre hasogatva ugy, hogy egy-egy rétegnek a sürüségét egyenletesnek lehessen venni; és tekintsük egyelőre a rétegek

mindenikét O° foku melegnek. P_n jelenti a felső rétegre a felette levő légoszlop súlya által gyakorolt nyomást, P_0 az első rétegre nehezedő nyomást, A egy állandó számot és n a rétegek számát. A $P_n = \frac{P_0}{A^n}$ kifejezés általánosan szól, melyet alkalmazva az egyes rétegekre, ilyen kifejezéseket nyerünk: $P_1 = \frac{P_0}{A}$, $P_2 = \frac{P_0}{A^2}$, $P_3 = \frac{P_0}{A^3}$, $P_4 = \frac{P_0}{A^4}$ stb., melyekből már a törvényt, hogy: a felfelé egymás után következő rétegekre gyakorolt nyomás mértani haladvány szerint csökken, — nem nehéz kiolvasni. De a nyomással a sürüség és feszitő-erő arányos lévén, (Mariotte törvénye), ezek is mértani haladvány szerint csökkennek.

Megszületvén a törvény, az ezt kifejező $P_n = \frac{P_0}{A^n}$ egyenletet Gauss hires mathematikus a következő módon használta fel egy képlet készitésére, hogy ennek segélyével két helymagasság-különbsége már nagyobb megközelitéssel meghatározható legyen. A magasabban fekvő hely azon légrétegét, mely a légsulymérő edényének felszinével összeesik, tekintsük n-iknek; az erre gyakorolt nyomást a légsulymérő mutatja, melynek állását (t. i. az oszlop hosszát) jelöljük b_n-el; az alsó állomás ugyanilyen rétegére gyakorolt nyomást, azaz a légsulymérő állását jelöljük b_0-val, melyek tehát a fennebbi képletbe P_n és P_0 helyett beléphetnek és ekkor a kifejezés ilyen alakot ölt: $b_n = \frac{b_0}{A^n}$, mely még igy is irható: $A^n = \frac{b_0}{b_n}$, logarozva pedig n. log. A = log. b_0 — log b_n. Az egyenlet mindkét felét megszorozva v-vel, mint az egyes rétegek vastagságát jelentő mennyiséggel, lesz: nv. log. A = v (log. b_0 — log. b_n), n a rétegek számát jelentvén, nv nem lehet más, mint a két állomás között lévő levegő-oszlop magassága, vagyis a két hely magassági különbsége, melyet jelöljünk rövidebben M-el, és igy lesz: M. log. A = v (log. b_0 — log. b_n) vagy $M = \frac{v}{\log. A}$ (log. b_0 — log. b_n).

Ezen egyenlet nem más, mint a szerkeszteni szándékolt képlet, melyben még csak a $\frac{v}{\log. A}$ állandó tényező számértékének meghatározására szükséges, a mi azonban csak ta-

pasztalati úton eszközölhető. Evégre egy hegynek M magassága háromszögtani uton pontosan megmérendő és ezután mind a tövénél, mind a tetején ugyanazon időben két légsulymérőnek az állása időközönként többször észlelendő, melyeknek középértékeiből a hegy tövére b_0 és a csucsára b_n légsulyméröi állás találtatik: $\frac{v}{\log. A} = \frac{M}{\log. b_0 - \log. b_n}$ kifejezésből könnyen kiszámitható. Többszöri meghatározásokból 18420 meternek találtatott, melyet helyette téve:

$M = 18420$ met. $(\log. b_0 - \log. b_n)$.

b_0 és b_n helyébe Budapest és Csik-Somlyó fennebb kitüntetett normalis légnyomásait beiktatva, magasság-különbsége gyanánt 537 metert kapunk, mihez 153 metert, mint Budapest tengerszin feletti magasságát, hozzá véve, Csik-Somlyó abs. magasságát 690 meternek találjuk. Azonban ezt csak megközelitő eredménynek tekinthetjük, mely a való értéktől még elég távol áll; minek az oka abban van, hogy a képlet levezetésénél azon feltevéshez kellett folyamodni, hogy 1-től az n-dikig minden légréteg 0° foku hőmérséklettel birjon. Már pedig egyetlen esetben sem teljesülő feltétel, hogy két különböző magasságu hely között a légréteg mindenütt épen 0°-u legyen. Hogy a hideg levegő sürübb, mint a meleg, mindnyájunk előtt ismeretes. Az egyes légrétegek sürüsége tehát nemcsak a nyomástól, hanem a hőmérséklettől is függ; azért elkerülhetlenül szükséges, hogy ez, illetőleg a levegőnek ettől függő kiterjedése, tekintetbe vétessék. De jelenleg még nem lévén ismeretes azon törvény, mely a felfelé egymás után következő légrétegek hőmérsékletének csökkenésében mutatkozik, meg kell elégednünk az alsó és a felső légréteg hőmérsékleteinek közép értékével, melyet aztán a két hely közt fekvő légoszlop közép-melege gyanánt tekintünk, és mint ilyennek a légoszlop kiterjesztésére, tehát könnyebbé tételére vonatkozó befolyását számitásba véve, az előbbi egyszerü képlet következő összetettebb alakban jelenik meg:

$$M = 18420 \text{ met. } (\log. b_0 - \log. b_n)\ (1 + 0{\cdot}0039.\ t.)\ *)$$

*) 0·0039 a félig nedvesnek vett levegő kiterjedési együtt-hatója. $t = \frac{t_0 + t_n}{2}$, azaz t alatt az alsó és felső hely léghőmérsékleteinek közepe értendő.

Mely képlet felölelvén a légrétegek sürüségét befolyásoló mindkét nevezetes tényezőt, már eléggé pontos eredményt képes felmutatni.

Csik-Somlyó és Budapest adataiból a szükégeseket behelyettettesitve: M 18420 met. (log. 748·38 — log. 699·76) (1 + 0·0039. t°), miből M = 554·13 meter; ehez 153·29 m., mint Budapest abs. magasságának több különböző módon megvizsgált és pontosnak talált értéke, hozzá adva, Csik-Somlyó tengerszin feletti magassága 707·42 m. leend.

A melegen kivül vannak még tényezők, melyek sokkal kisebb mértékben, de néha mégis tekintetbe veendő befolyással vannak az eredményre; azért tehát, ha a pontosság elérhető legnagyobb foka igényeltetik, szintén számitásba kell venni. Ilyen a többi között a levegő változó nedvességi állapota, a mi csak akkor vehető számitásba, ha mind az alsó, mind a felső helyen a levegő nyomása és hőmérséklete mellett a páranyomás is nedvességmérő segélyével meghatároztatik, mint ez a meteorol. állomásokon naponként történik. A vizpárák sürüsége ugyanis a levegőének közel $^3/_8$-ad részével egyenlő, tehát figyelemre érdemes, mert a levegő sürüségét, kis mértékben ugyan, de mégis gyarapitja és a nyomását növeli. Ha továbbá tekintetbe vesszük azon ismeretes körülményt, melyszerint bármely test — tehát a légsulymérő kénesője is — a különböző földr. szélességek alatt, valamint a föld felszinétől felfelé a különböző magasságokban nem egyenlően nehéz, mert a föld vonzási ereje a földr. szélesség cosinusával arányosan nő, a tenger szinétől felfelé pedig a föld középpontjától mért távolság négyzetével arányosan kisebbedik: könnyen átláthatjuk egy olyan általános jellegü magasságmérési képlet szükségét, mely ezen tényezőket is, mintegy organice felvegye és magába foglalja, hogy ezáltal bármelyik földr. szélesség alatt és akármilyen magasan fekvő hely magasságának kiszámitására egyformán alkalmas legyen és a pontosságnak olyan fokát nyujtsa, mely a tudomány jelen állásához mért kivánalmaknak megfelel.

Ezen czélnak megközelitése tekintetéből Gauss a földr.

szélesség befolyását a fennebbi képletébe beolvasztotta, miáltal a következő pontosabb képletet szolgáltatta: $M = 18420^m (\log. b_0 - \log. b_n) (1 + 0{\cdot}0039. t^0) (1 + 0{\cdot}0026. \cos. 2f)$, melyben f a földr. szélességet jelenti. Még pontosabb ennél a következő:

$$M = 18420^m (\log. b_0 - \log. b_n) (1 + 0{\cdot}0039. t^0) (1 + 0{\cdot}0026. \cos. 2f + 0{\cdot}0000002. M'),$$

melyben már a magasságnak befolyása is tekintetbe van véve, jelentvén M' a két hely tenger szinétől számitott közép-magasságának megközelitő értékét, a mi azonban csak nagy magasságban fekvő hely magasságmérésénél veendő tekintetbe, mert csak ebben az esetben lehet az eredményre befolyással, a mint ezt a csekély együtthatója is mutatja. Csik-Somlyó magasságának kiszámitásánál ez, valamint a földr. szélességre vonatkozó tényező, miután a 45° szélességtől nem nagy távolságban fekszik, csekély befolyással van, — lévén $\cos. 2.45^0 = 0$.

Ezeknél figyelemre méltóbb (t. i. a jelen esetben) a levegő változó nedvességi állapota, a mi a fenebbi képletekben csak azáltal van némileg tekintetbe véve, hogy a száraz levegő kiterjedési együtthatója (0·003665) helyett a félig nedves levegő valamivel nagyobb kiterjedési képessége (0·0039) vétetett alkalmazásba. Az alább következő Kohlrausch-féle képlet megtartván a száraz levegőre vonatkozó értéket, a két helyen mutatkozó páranyomás számitásba vétele által magát a nedvességet szerepelteti. Ez tehát azon képlet, mely ez idő szerint a legpontosabbnak mondható, mert a fennebb elősorolt tényezők mindenikét organikus módon magában foglalja.

Az alsó állomás páranyomását p_0-val, a felsőét p_n-nel jelölve, rövidség kedvéért legyen $\frac{1}{2}\left(\frac{p_0}{b_0} + \frac{p_n}{b_n}\right) = k$, mely esetben a képlet ilyen alakkal bir:

$$M = 18405^m (\log. b_0 - \log. b_n) (1 + 0{\cdot}003665. t^0) (1 + 0{\cdot}0026. \cos. 2f + 0{\cdot}0000002. H + \tfrac{3}{8} k).$$

Az ilyen bonyodalmasabb képleteknél a számitás könnyitése végett táblázatokat szoktak használni, de miután én nem rendelkezem ezen képletnek megfelelő táblázatokkal, a szükséges értékek közvetlen behelyettesitése által a köv. módon jutottam az eredményhez, mégpedig:

1. Csik-Somlyó és Budapest magasság-különbségéhez a már fennebb kimutatott adatokból:

	18405^{m}-nek a logara	$=4\cdot2649358$
$(\log. b_0 - \log. b_u)$ =	$0\cdot091731$, ennek a „	$=0\cdot4649826-2$
$(1+0\cdot003665.t^0)$	$1\cdot02932$, „	$=0\cdot0125504$
$(1+0\cdot0026.\cos 2f+0\cdot0000002.H$	$/_{\alpha}k) =$	
	$=1\cdot003379$ ennek „	$=0\cdot0014650$
		$4\cdot743,9338-2$,

ennek megfelel, mint magasság-különbség, M 554·54 meter.

Budapesten a központi meteorol. intézet légsulymérőjének a tenger színétől számitott magassága = 153·29 meter

Csik-Somlyó abs. magassága tehát = 707·83 meter.

2. Fiuménak 1873 tól 1880 ig terjedő évi középértékeiből (szintén a „Meteorol. m. k. Központi Intézet Évkönyvei" alapján) a 8 évi átlag a következő:

$b_0 = 759\cdot86$, $t_0 = 14\cdot14^0$ C., p_u $8\cdot54^{mm}$.

Megjegyzendő, hogy miután Fiume észlelési órái a Csik-Somlyóéval nem mindig voltak azonosok, nem a közvetlenül leolvasott, hanem a 24 órára redukált hőmérsékletek középértékeit vettem mindkét állomásra vonatkozólag. A Csik-Somlyóé 5·64 C. fokot tesz ki. Ezen adatokból a fennebbihez hasonló eljárással Csik-Somlyó és Fiume magasság-különbsége gyanánt 685·21 m. áll elő.

A fiumei légsulymérő tengerszin feletti pontos magassága 22·8 m.

Csik-Somlyó abs. magassága tehát 708·01 m.

3. Nagy-Szebennek 1873-tól 80-ig terjedő évi középértékeiből kihagyva az 1878-ik évit, mert ez évben az eszközök áthelyezést szenvedtek, (de 79 elején előbbi helyökre visszakerültek) a 7 évi átlag a következő:

$b_u = 725\cdot34^{mm}$, t_u $8\cdot41^0$ C., p_u $6\cdot9^{mm}$.

Itt is t-nek a 24 órára redukált értékeit kellett alkalmazni a fennebbihez hasonló okból. Ezekből Csik-Somlyó és N.-Szeben magasság-különbsége = 295·87 m.

N-Szeben tengerszin feletti magassága = 414 m.

A Csik-Somlyóé tehát 707·88 m.

E három eredmény meglepően összevág, és ha még eknek számtani közepét vesszük, az igy talált 707·9 metert ymn. épület emeletében (az igazgatói lakáson) elhelyezett sulymérő edényének a tenger szinétől számitott pontos gassága gyanánt tekinthetjük. Miután azonban a légsuly- rő nem maradhat állandóan azon helyen, jónak láttam a mn. épület bejáratánál lévő 3-ik lépcső felszinét venni pont gyanánt, mely a légsulymérő edényénél — a mint zvetlen mérés által találtam — 5·18 meterrel áll alább; nek tehát a tengerszin feletti magassága = 702·72 m.

Hogy nemcsak meteorologiai állomásnak, hanem rmely más hely magasságának kiszámitása ehez ha- nló módon történik, azt mondani is fölösleges, de ered- ny tekintetében mégis az a nevezetes különbség létezik, gy mig pld. ezen szóban lévő magasság kiszámitásánál 10 év középértéke — tehát tizezernél is több észlelés lgált adatul, addig valamely hegy tetején legfölebb ne- ny észlelés tétetik és ezek középértéke szerepel; minek ytán ezeknél nehány meterig menő hibát kikerülni csak- m lehetetlen.

A teljesség kedveért röviden megemlitem, hogy a ma- sságmérésnek van még egy sajátságos módja, mely azon- n a légsulymérővel történő mérésnek csak egy faja gya- t tekinthető. Tudjuk ugyanis, hogy a viz forr-pontja 100°, ez csak 760^{mm} légnyomásra, azaz a tenger szinére vonat- ik. Ha a légnyomás kisebb, 100°-ra nem melegedik fel mégis bekövetkezik a forrás (Csik-Somlyón a fedetlen nyben 98°-nál fennebb a viz alig melegedik); sőt ha a viz tt lévő levegőt kiszivattyuzzuk, még a közönséges hőmér- letnél is forrani kezd. A forr-pont tehát arányos a lég- omással, minek folytán a kényes természetü légsulymérő- nehezen megmászható hegycsúcsok mérésére felhasznál- a mihez tehát egy edényen és a tiszta vizen kivül egy mérő szüséges. A mérés alkalmával talált forr-pontot ugy inthetjük, mint a neki megfelelő légnyomást, a mit több mészettudós által összeállitott kész táblázatban meg lehet álni. 1 mm. légnyomásnak körülbelől $\frac{1}{35}$ hőfok felel meg, ből az következik, hogy a hőmérőnek nagyon érzékeny-

nek kell lenni, de még e mellett is csak szükséget pótló, megközelitő eredményhez lehet jutni. Jelenleg nincs használatban ezen eljárás, mert az ujabb időben oly óra-alaku légsulymérők is készittetnek (a zsebóra-alaktól fel a nagy vasuti-óra alakjáig), melyek bárhova elszállithatók. Ezeknél a kénesőt egy vékony és patkó-alakba görbitett rézcső helyettesiti, melynek görbesége a légnyomás változása szerint növekedik vagy kisebbedik és ezt a mmetereknek megfelelő beosztással biró felső lapján egy mutató jelzi. Kikötőkben ugy vannak felállitva, mint a mi vasuti állomásainkon az órák. Magasságméréseknél ezen — ugy nevezett — aneroid-légsulymérőktől csak megközelitő eredményt lehet várni, de a sarkvidéken, hol a kéneső megfagy, nevezetes szerepök van.

* * *

Számitásaim eredményei összefoglalva a következők: Csik-Somlyó fekszik 46° 22 szélesség — és Ferrotól számitva 43° 32′ hosszuság alatt 702·7 meter magasan a tenger szine felett (gymn. épület bejáratának felső lépcsője).

Pál Gábor.

II.

Tanári kar.

1. **Adorján** Imre, született Menaságon, Csikmegyében, febr. 24. 1827; világi rendes tanár, az ásványtár őre, a csiksomlyói r. k. isk. alap pénztárnoka, az I. osztály főnöke. Tanitotta a mennyiségtant az I. és VI. osztályban, az ásvány-kőzet- és földtant a IV osztályban és a latin-nyelvet a VII. osztályban. Hetenkénti órája 15. Tanárkodási éveinek száma 28.

2. **Bodosi** Lajos, szül. Baróthon, Háromszékmegyében, junius 8. 1857; erdély-egyházmegyei áldozár, tanár, a IV. oszt. főnöke. Tanitotta a német nyelvet a IV., a latin nyelvet a IV. és V., a görög nyelvet a VII. osztályban. Hetenkénti órája 20. T. é. sz. 5.

3. **Glósz** Miksa, szül. Tamásfalván, Szepesmegyében 1845. október 12-dikén, világi, okleveles főgymnasiumi rendes tanár, a tanári könyvtár őre; az erd. róm. kath. irodalmi társulat s a csikmegyei átalános kath. tanitó egyesület pártoló tagja s az utóbbinak könyvtárnoka. A II. osztály főnöke. Tanitotta a latin nyelvet a II. és a VIII., a görögöt a VIII. s a német nyelvet a VII. osztályban hetenkénti 19 órában. Tanárkodási éveinek száma $10^1/_2$.

4. **Imets** Fülöp Jákó, szül. Tusnádon, Csikmegyében, nov. 12. 1837; erdély-egyházmegyei tiszt. főesperes, a főgymnasium és finövelde igazgatója, főgymn. okl. rendes tanár, a meteorol. m. kir. központi intézet munkatársa, a csiksomlyói r. k. iskolai pénz-alapnál felügyelő és levéltárnok, a somlyói olvasókör elnöke, a csikmegyei törvényhatósági és közigazgatási bizottság s a magyar történelmi társulat tagja. Tanitotta az I. osztályban a földrajzot, a VIII-ban a hittant és német nyelvet. H. ó. 8. T. é. sz. 23.

5. **Jakab** Antal, szül. Kézdi-Almáson, Háromszékmegyében, jun. 8. 1852; világi, okleveles főgymn. rendes tanár, a VII oszt. főnöke, a kir. m. természettudományi társulat rendes tagja. Tanitotta a mennyiségtant a II., III., IV. és VIII., s a természettant a VII. osztályban. Hetenkénti órája 16. Tanárkodási éveinek száma 5.

6. P. **Kopacz** J. Pátrik, szül Csicsóban, Csikmegyében, 1854. ápr. 6; szt. Fer. rendi áldozár, tartalékos tábori segéd-lelkész, tanár, gymn. exhortator. Tanitotta a hittant a VII., a magyar nyelvet az I., III., a latint a III. osztályban Heti óráinak száma 17. T. é. sz. 4.

7. **Lakatos** Izra, szül Kézdi-Vásárhelyt, Háromszékmegyében, máj. 16. 1850; tanitóképezdei rendes tanár; a főgymnasiumban tanitotta hetenként 2 órában a műéneket. Tanárkodási éveinek száma 11.

8. **Móricz** Gyula, szül. Zalathnán, Alsó-Fehérmegyében, april 14. 1847; világi, okl. főgymn. rendes tanár, okl. tornatanitó, az ifjusági könyvtár őre, önképzőkör vezetője, tanárértekezletek jegyzője, szállásvizsgáló bizottság elnöke, a tanártestület statusgyülési képviselője, a jótékony nőegyesület és megyei szabadelvü párt jegyzője, a „Székelyföld" cz. közgazdasági, társadalmi és szépirodalmi hirlap szerkesztője. Tanitotta a magyar-nyelvet a II., VI., VII., és VIII., a német nyelvet a VI. osztályban; tanitotta a tornászatot is a gymnasiumban és tanitóképezdében. H. ó. 23. T. é. sz. 12.

9. **Nagy** István, szül. Pécsett, Baranyamegyében, aug. 9. 1844; erdély-egyházmegyei áldozár, főgymnasiumi rendes tanár, finöveldei aligazgató és a gymn. kölcsönkönyvtár őre. Tanitotta a latin-nyelvet az I., VI., a német-nyelvet a III., V. osztályban. Hetenkénti órája 18. T. é. sz. 13.

10. **Pál** Gábor, szül. Bethlenfalván (Udvarhelym.), jan. 19. 1852; világi, okl. főgymn. rendes tanár, a VIII. oszt. főnöke, a természettani szertár őre, a csik-somlyói iskolák pénzalapját kezelő bizottmánynak és Csikmegye törvényh. bizottságának tagja. Tanitotta a mennyiségtant az V. és VII., természettani földrajzot a III., természettant a VIII. és a bölcsészeti előtant a VII. és VIII. osztályban Hetenkénti órája 17. Tanárkodási éveinek száma 8.

11. **Papp** András, szül. Hatolykán, Háromszékmegyében, april 22. 1853; világi, okleveles főgymn. rendes tanár, a III. osztály főnöke. Tanitotta a földrajzot a II., történetet a III., V. és VI., a görög nyelvet a VI. osztályban. Hetenkénti órája 20. Tanárkodási éveinek száma 5.

12. **Sipos** Sándor, szül. Kézdi-Márkosfalván, Háromszékmegyében, április 17-én 1843; világi tanár. Tanitotta a rajzoló geometriát az I—IV. és a szépirást I—II. osztályban. Tanitotta a rajzot és szépirást a tanitóképezdén és a főelemi tanodában is. Hetenkénti órája a gymnasiumban 12. Tanárkodási éveinek száma 13.

13. **Szász** Károly, szül. Csatószegben, Csikmegyében, okt. 26. 1849; világi, okl. főgymnasiumi rendes tanár, az állat- és növénytár őre, a VI. osztály főnöke. Tanitotta a történelmet és földrajzot a IV., a görög és növénytant az V., az állattant a VI., a földrajzot a VII., Magyarország történelmét a VIII. osztályban. H. ó. 19. T. é. sz. $7^1/_2$.

14. **Szeles** K. Anaklét, szül. Sz.-Udvarhelyt, Udvarhelymegyében, jan. 28. 1839; szt.-fer.-rendi áldozár, tanár,

az V. osztály főnöke, a Mária-társulat elnöke. Tanitotta a hittant az I—VI., magyart a IV. és V. osztályban: Hetenkénti órája 18. Tanárkodási éveinek száma 7.

III.

Az $188^3/_4$-ik évben követett tanterv.

I. OSZTÁLY.

Hittan, 2 óra. Hittani oktatás: a hit, parancsok, malaszt eszközeiről. Kézi könyv; Egri Nagy Katékizmus.

Magyarnyelv, heti 6 óra, Szvorényi Olvasókönyve. I. kötetéből: „A hősök és az emberek eredete," „Heracles" (görög mythosi és hős mondai), „A hunok és magyarok eredete," „Rege a csoda szarvasról" (magyar történelmi és mondai), továbbá: prózai és költői elbeszélő olvasmányok, melyek közül a költőiek könyv nélkül is betanittattak. Ezek szövegei alapján Szvorényi nyelvtanának I. része szerint a mondat és mondatrészek, a beszédrészek, az ige és névszók teljes alaktana, és szóképzés. Kéthetenként egy irásbeli dolgozat előlegesen megkisérlett táblai gyakorlat után.

Latinnyelv, 6 óra. A fő- és melléknevek ejtegetése, fokozása és igehatározó-képzés, a számnevek, névmások, előszócskák; sum, s a cselekvő igék ragozása megfelelő fordítási gyakorlatokkal. Hetenkint egy iskolai dolgozat az eltanult elmélethez szabva. K. k. Schultz-Kiss Latin nyelvtana és gyakorlókönyve.

Föld- és természetrajz, 4 óra. Alapvetésül a szükséges földrajzi fogalmak ismétlése és ismertetése után a vidék szemléltető leirása, hegy-, viz-, hely- és néprajzi, valamint természethistoriai tekintetben, mely ismertetés más vidékekkel leendő összehasonlitás anyagául szolgált. A természetrajzra nézve általában megjegyeztetik, hogy az állat- és növénytani résznél a szemléltetésre segéd-könyvül szolgált egyéb illustrált művek mellett a Schneider-féle természettani földrajzi képes atlasz. A feltünőbb kőzetek, sajátibb ásványok, növények és állatok természetben vagy képben szemléltetve vidékenkint irattak le. A sajátibb Magyarország vidékek szerint előbb föld- és azután természetrajzi tekintetben. Az erdélyi felföld után, mely különös figyelemmel tárgyaltatott, a Dráva és Száva vidéke; ezzel kapcsolatban a Balkán félsziget és tárgyrokonságnál fogva is az ázsiai törökbirodalom; majd Észak-Afrika tartományai; végül az olasz

és spanyol félszigetek ismertetése, mindenütt a feltünő jellemző tulajdonságok, illetőleg egyedek kiemelésével. földrajzi oktatás nemcsak mappai szemléltetés, hanem tá láni előrajzolás mellett is történt. Képekben és természe ben is ismertetve lettek azon növényi, ásványi egyedek kőzetek is, melyek Csikmegyében és a többi Magyarország ban sajátibbak. Kirándulásainknak a két Somlyóba a szül föld szemléltetése és közelebbi ismertetése volt czélja. Há feladatokul térképi rajzkisérletek és vázlatok. K. k. Visonta Borbás és Lange-Cherven, uj iskolai atlasz.

Számtan, h. 3 óra. A számok ismertetése, a tizes szán rendszer, a négy alapmüvelet egész számokkal; — előism retek a törtekről, a négy müvelet közönséges és tizedes tö tekkel; a közönséges törteknek tizedesre és viszont válto tatása. A metermértéknek gyakorlati feladványok által val ismertetése. K. k. Mocnik-Szász: Számtan.

Rajzoló geometria, 3 óra. Planimetriai elemek K. k. Mocnik: Mértani nézlettan. Geometriai ornamentali rajzolás, egyenes és görbe vonalu idomok elemei, táblaraj után előbb rajzeszközökkel, azután szabadkézzel.

Szépirás, 1 óra. Magyar, latin, német folyóirási gya korlatok — kellő magyarázatok kiséretében, táblai előirá nyomán, szem előtt tartva a szépirás szabályait, módositás és arányositását.

Osztályfőnök: **Adorján Imre.**

II. OSZTÁLY.

Hittan, 2 óra. A katholikus egyház szokásai és szer tartásai. Kézikönyv Nogáll János: Egyházi szertartások ma gyarázata.

Magyarnyelv, 5 óra. a) Elbeszélő prózai és költői olvas mányok, különösen a népmonda, magyar történeti monda klasszikus mythos és néprajz köréből. Értelmes és jól hang sulyozott olvasás, az olvasmány egyes részleteinek, vagy a egész tartalomnak elbeszélése, irásba foglalása; könyv nélkül tanult versek szavalása. b) Nyelvtan: Összetett szerkezetü mondatok taglalása, mellérendelt és alárendelt mondatok viszonya. A szókötés, határozók tana tüzetesen. Szóképzés és synonimák összeállitása az olvasmányok alapján. Kéthetenkint egy irásbeli dolgozat a táblán közös közremüködés sel. K. k. Szvorényi kisebb Magyarnyelvtana és Olvasó könyve.

Latin nyelv. Hetenkint 7 óra. Tananyag: Az ejtegetés, a melléknevek, számnevek és névmások tüzetes ismétlése után a rendes és rendhagyó igehajlitás; rendes és rend-

hagyó perfectum- és supinumképzés; a határozók, kötő- és indulatszók; a szóképzés főszabályai, nemkülönben a nélkülözhetetlen szókötési szabályok. Az „accusativus cum infinitvo“ és az „ablativus absolutus“ ismertetésének megfelelő összes gyakorlatok fordítása s elemzése. A hitregetanból nehány összefüggő darabnak fordítása, elemzése s emlézése (latinul). Szóemlézés. — A gyakorlatok száma 26. K. k. Schultz—Kis: „Kisebb latin nyelvtan.“ Ugyanattól: „Gyakorlókönyv.“

Földrajz, 4 óra. Európa, Ázsia, Áfrika, Ámerika és Ausztrália, tekintettel a természeti és néprajzi viszonyokra. Házi feladványul térképrajzolás. Kk. Visontai egyet. földirata.

Számtan, 4 óra. A közönséges és tizedes törtek ismétlése után a közönséges törteknek tizedes törtekre s viszont való átváltoztatása. Számolási rövidítések. Rövidített számtani műveletek korlátolt pontossággal. Az arányok és aránylatok. Az egyszerü hármas szabály. Kamatszámitások. Az olasz számitási mód. K. k. Mocnik—Szász: Számitástan.

Rajzoló geometria, 3 óra. Stereometriai elemek. K. k. Mocnik: Mértani nézlettan. Testminták készitése. Mértani sík-ékitmények rajzolása egyenes és görbe vonalakkal, táblarajz után. Sodrony- és bádogminták, sík-idomok, testek és tárgyak távlati rajzolása, testminták után, árnyékolva.

Szépirás, 1 óra. Mint az első osztályban.

Osztályfőnök: **Glósz Miksa.**

III. OSZTÁLY.

Hittan, 2 óra. Az Ó-szövetség története. Kézi könyv: dr. Ilthes: „Szent történetek.“

Magyar nyelv, heti 3 óra. a) Összefüggő történeti olvasmány, Szalay Lászlótól: „A tatárjárás Magyarországon 1241—1242.“ Elbeszélő prózai és költői darabok hangsulyos olvasása, értelmezése, elemzése és könyv nélkül tanult versek szavalása. b) A nyelvtan rendszeres áttekintése Szvorényi nyelvtana I. II. része szerint, és a magyar hangsulyos vers ismertetése. c) Irály-gyakorlatok, levelek és más kisebb okiratok készitése által táblán. d) Két hetenkint egy iskolai vagy házi dolgozat a nyelvtan és olvasmányok alapján.

Latin nyelv, heti 6 óra. Az alaktan ismétlése mellett az esettan megfelelő latin és magyar gyakorlatokkal. Olvasmányok Cornelius Neposból; nevezetesen: Themistocles, Epaminondas és Pelopidas. Hetenkint egy irásbeli dolgozat. K. k. Schultz—Kiss: „Latin nyelvtana.“

Németnyelv, 3 óra. A szótanból a névelő, fő-, melléknév ejtegetése, fokozása, számnév, névmás, haben-, sein-,

werden-, az erős-, gyenge-, szenvedő igeragozás, megfelelő fordítási gyakorlatokkal. Havankint egy iskolai dolgozat az eltanult elmélethez szabva. K. k. Ballagi K. Német nyelvtana.

Történet, 5 óra. Magyarország története rövid előadásban, a honfoglalástól az 1848-iki napokig: különös tekintettel hazánk művelődési és alkotmányos viszonyaira. K. k. Ribáry F. „Magyarország története."

Természettani földrajz, 2 óra. A természettani alaptörvényeknek kisérleti alapon való megállapitása után a föld alakjának, nagyságának és ábrázolási módjainak ismertetése. Az egyes helyek meghatározása gömbön vagy térképen. A föld, mint csillag és a bolygó-rendszer egyik tagja. Felületének jellemzése és a tengeri áramlatok; a levegő páratartalma és a lecsapódások. K. k. Heller A. „Physikai földrajz"-a.

Számtan, 3 óra. Az összetett arányok és aránylatok. Összetett hármas szabály. Kamat-számitások. Leszámolás. Időhatár-számolás. Társaságszabály. Vegyitési szabály. Láncszabály. Hatványra emelés megismertetése és a kamatos kamat számitás. K. k. Mocnik—Szász „Számitástan", II. r.

Rajzoló geometria, 2 óra. Constructiv planimetria. K. k. Mocnik: Mértani nézlettan. Egyszerü vonalú idomok kibővitése, fontosabb constructiv feladatok. A geometria alkalmazása a rajzgyakorlatoknál ékitménymintákról, falitáblarajz nyomán, stylmagyarázatok kiséretében. Végül a bádogminták csoportositása árnyékolva

Osztályfőnök: **Pap András.**

IV. OSZTÁLY.

Hittan, 2 óra. Az Uj szövetség története s rövid egyház történelem. Kézi könyv, mint a III. osztályban.

Magyar nyelv, 3 óra. Az egyszerü irály, továbbá Toldi Miklós énekei, a költészet előzetes ismertetése. Hetenkint egy irásbeli dolgozat. Kézi könyv: Névy László irásmüvek elmélete.

Latin nyelv, 6 óra. Az alaktan ismétlése mellett a mondattan befejezése. Julius Cæsar I. könyvéből 20 fejezet. Phaedrus I. könyvéből 32 mese forditva és értelmezve. Het, iskolai dolgozat. K. k. Schultz-Kiss: Latin nyelvtana.

Német nyelv, 3 óra. Az alaktan befejezése. A mondattanból a szükségesebb szabályok, megfelelő gyakorlatokkal. Néhány német szövégü mesedarab fordítása és beemléztetése. Havankint 1 iskolai dolgozat. K. k. Ballagi K. Német nyelvtana és Gyakorló könyve.

Földrajz, 1 óra. Az Osztrák-Magyar monarchia földirata, különös tekintettel a magyar alkotmánytanra és annak fejlödési mozzanataira. K. k. Visontay „Ausztria-Magyarország“ czimü földirata.

Történet, 3 óra. Ó-kor. A keleti népek története. Görögök és rómaiak története a császárság megalapitásáig.

Természetrajz, (Ásvány-közet és földtan), hetenk. 3 óra. Vegytani előismeretek, vegytani képletek. Kristályrendszer, ásvány-physica, physiographia. Közettan (petrographia) és földtan (geologia). K. k. Dr. Roth Samu.

Algebra, 3 óra. A betüszámtani mennyiségek általában. A négy alapmüvelet egészekkel, törtekkel, kiterjeszkedve a szorzásnál a hatványozás szabályainak és az osztásnál a mértani haladványok megismertetésére. Az egyenletek megismertetése s az első foku egy ismeretlenüek feloldása. Az arányok és aránylatok tana. Az egyszerü és összetett hármas szabály. Az arányos osztás. K. k. Mocnik—Arenstein „Algebra.“

Rajzoló geometria, 2 óra. Constructiv planimetria. K. k. Mocnik: „Mértani nézlettan.“ Görbe vonalu idomok. A körtan kibővitése s az idevágó constructiv feladatok. Nehezebb épitményminták rajzolása árnyékolva, valamint az emberi és állati alakzatok is egészen árnyékolva.

Osztályfőnök: **Bodosi Lajos.**

V. OSZTÁLY.

Hittan, 2 óra. A katholikus egély alaptana, nevezetesen Jézus istensége és az egyház isteni tekintélyének bebizonyitása. K. k. Dr. Wappler: „A kath. egélytan kézi könyve.“ I. rész.

Magyar nyelv, 3 óra. A széptani alapfogalmak ismertetése. — Olvasmányok: Kölcsey: Paraenesis. Arany J. Balladái. Br. Eötvös és Vörösmarty, továbbá Mikes Kelemen levelei, Tompa Virág regéi. Havankint egy irásbeli dolgozat.

Latin nyelv, 6 óra. A mondattan rendszeres ismétlése mellett Liviusból: Aeneas és utódai. Róma alapitása, a Horatiusok és Curiatiusok harcza, Tarquinius Sup. és Gabii bevétele. Tarquinius törekvései, Horatius Cocles és Mucius Scaevola, a ‚plebs‘ kivonul a szent hegyre, C. Marcus Coriolanus, a Fabiusok áldozat-készsége és halála. Ovidiusból: Az emberi nem négy korszaka, Deucalion és Pyrrha, Phaëton és a Heliadák, Icarus. Irásbeli dolgozat Kolmár és Svábi I. részéből volt 16. K. k. Livius ed. Iványi, Ovidius ed. Veress.

Görög nyelv, 5 óra. Az attikai alaktan a „mi“ végzetü igékig; megfelelő irásbeli és szóbeli forditási gyakorlatokkal. K. k. Szamosy J. „Elemi Hellen nyelvtan“

Német nyelv, 3 óra. Herder. Cid. 33 románczának forditása, elemeztetés és részben emléztetése, Nyelv- és mondattani tüzetes ismétlések, táblán szabad gyakorlatok. Havonkint egy irásbeli dolgozat. K. k. Herder, Cid. Románczai Heinrich féle kiadás.

Történet, 3 óra. a) Az Ó korból a római birodalom története a császárság korában; b) a Közép-kor története a találmányok és fölfedezések szakáig; tekintettel az ezen kort jellemző mozzanatokra u. m.: a feudalismusra és az ebből kiindult küzdelmekre.

Mennyiségtan, 4 óra. a) Algebra. Hatvány- és gyökmennyiségek tana, a hatványozás és gyökvonás müveleteinek begyakorlásával. A több ismeretlenü I-ső foku egyenletek feloldási módjai. b) Mértan. A planimetria, a kör kerület és terület számitásáig haladva. K. k. Mocnik-Arenstein Algebra és Mocnik-Szabóky Mértan.

Növénytan, 2 óra. Sejttudomány, általános és részletes növénytan. K. k. Kriesch. Átdolgozta Dr. Simkovics.

Osztályfőnök: **P. Szeles Anaklét.**

VI. OSZTÁLY.

Hittan, 2 óra. Az Isten, teremtés, megváltás és megszentelésről való tan. A szentségek. Utolsó dolgok. Kézikönyv Dr. Wappler, II. rész.

Magyarnyelv, 3 óra. A drámai költészet elmélete s ismertetése, a dráma történeti fejlődése a görög, latin és magyarirodalomban. Megfelelő olvasmányok: Shakespearetől „Coriolan,“ Sophoclesből „Antigone,“ Molieretől „Tudósnők,“ Gaal Józseftől „Peleskei notarius,“ Kisfaludy Károlytól „A pártütők.“ Rhetorika, prózai müfajok elmélete, tekintettel azok történeti fejlődésére és a XIX-ik század magyar politikai szónoklatára. Olvasmányul: Kölcsey „P. J. felett mondott törvényszéki védbeszéde,“ Eötvös J. báró „Emlékbeszéd Körösi Csoma Sándor felett.“ Vajda „Haszonlesés,“ „Boldog uj évet,“ Kossuth „Játékosság,“ „Tengerhez magyar,“ Kölcsey „Parainesis,“ „Játékszin.“ Megfelelő széptani olvasmányok: Blair Hugó „Az irásbeli fennségről,“ „A szépről és egyéb gyönyöreiről,“ „Az ékesszólás történetéről,“ „A képes előadás eredete és természete.“ K. k. Névy L. Rhetorika, havonkint egy irásbeli dolgozat.

Latinnyelv, 6 óra. Olvastatott Sallust. Jugurthája nyelvtani és tárgyi magyarázatok mellett. Továbbá Virgil

Aeneisének II. könyve és Cicerónak Catilina elleni I. beszédje. A két utóbbi szerzőtől olvastatott tananyag részben emléztetett is. — Kéthetenkint egy iskolai irásbeli dolgozat Kolmár-Svábi I. részéből.

Görögnyelv, 5 óra. A „mi“ végü és rendhagyó igék, megfelelő forditási gyakorlatokkal. Olvasmány „Xenophon Anabatisának első könyvéből II. és III. fejezet. Havankint két iskolai irásbeli dolgozat. K. k. Szamosy: Hellennyelvtan. Xenophon Crestom. ed. Horváth.

Németnyelv, 3 óra. 36 különféle ballada és románcz forditása, elemeztetése és részben emléztetése. Mondattani ismétlések, tábláni szabad gyakorlatok és havanként egy irásbeli iskolai dolgozat. K. k. Német Balladák és Románczok, Heinrich-féle kiadás.

Történet, 3 óra. Az uj-kor története I. Napoleon császárságáig (1804.) K. k. Somhegyi egyet. tört.

Mathesis, h. 3 óra. a) Algebra a 2-od foku tiszta és vegyes egyenletek megfejtése. A logarozás fogalma, a Briggrendszer alapszáma és ez alapon bármely szám logarának kiszámitási módja, a táblázat kezelése és müveletek logarokkal. b) Mértan. A planimetria befejezése és a trigonometria; a testmértanból vonalak és síkok kölcsönös fekvése. K. k. Mocnik-Szabóky (átdolgozott kiadás).

Természetrajz, 3 óra. Az állatok életének és szerveinek ismertetése általában. Az egyes osztályok főbb példányainak leirása, különös tekintettel hazánkra s a közéletben előforduló gyakoribb állatéleti jelenségekre. K. k. Papp János.

Osztálytanár: **Szász Károly.**

VII. OSZTÁLY.

Hittan, heti 2 óra. A kath. erkölcstan fogalma és felosztása. A törvények, erkölcsi cselekmények és azok beszámitásai; Isten, önmagunk és felebarátunk iránti kötelmeink, a kereszténynek társadalmi viszonyai, végül az evangeliumi tanácsok. K. k. Wappler III. r.

Magyarnyelv, 3 óra. Poetikából, a tárgyi és alanyi költői műfajok elmélete, tekintettel történeti fejlődésükre. Az elméletre vonatkozó remek müvek aesthetikai és poetikai tárgyalása és a rokonfajok összehasonlító ismertetése. Széptani olvasmányokul felvétettek: Blair H. „A szépségről és a gyönyör egyéb nemeiről,“ „Irásbeli fennségről,“ „A képes előadás eredete és természetéről,“ Beöthy Zsolt. „Epikai és drámai jellemek.“ Havankint egy irásbeli dolgozat. K. k. Névy Poetika.

Latinnyelv, h. 6 óra. Olvastatott Ciceronak Catilina elleni első és negyedik beszéde, második philippicája egészen és Virgil Aeneisének 9-ik könyve. Kéthetenkint irásbeli dolgozat, a Kolmár-Sváby II. részéből.

Görög nyelv, 5 óra. Az Iliásból a VII. és VIII. ének forditása mellett a homeri szójárás. Herodot I. könyvéből: Sardes bevétele, Croesus és Cyrus; ezzel kapcsolatban az uj-ion szójárás. Az iskolai dolgozatok száma 19, melyek görög szövegü meséknek és érdekes példázatoknak magyarra való átforditásából állottak.

Német nyelv. Hetenkint 3 óra. Schiller Frigyes életrajza s irodalmi müködésének ismertetése után: „Tell Vilmos" drámájának olvasása, összekötve nyelvtani, mondattani, történelmi és aesthetikai magyarázatokkal. Irálytani szóbeli gyakorlatok Szvorényi József magyar olvasókönyve I. kötetéből: 1. a tavaszi zöldben. 2. A kertészkedő testvérek. 3. Az oltvány. 4. Az alvó madárka. 5. Kain és Abel. 6. A három testvér. K. k. Wilhelm Tell magy. dr. Heinrich Gusztáv.

Földrajz, h. 2 óra. Európa és az összes müvelt világ politikai földrajza, tekintettel az államok politikai, társadalmi, nemzetgazdászati, ipari és azon befolyásra, melyet némely államok a külföldre gyakorolnak. K. k. Scholtz A.

Mennyiségtan, 3 óra. a) Algebra. A II-od foku egyenletek gyökei és együtthatói között lévő összefüggés ismétlése. A haladványok és alkalmazásaik, nevezetesen a kamatoskamat-, tőkefelszaporodás-, törlesztési és járadék-számitások. b) Mértan. A testmértan egészben, a gömb részei felület-számitásainak nevezetes alkalmazásaira is kiterjeszkedve. K. k. Mocnik-Arenstein. Algebra és Mocnik-Szabóky Mértan.

Természettan, 4 óra. A tárgy elhelyezése a természettudományok nagy csoportjában. A testek általános tulajdonságai. Az erők. A testek egyensuly és moztana. Általános rezgéstan és hangtan. A fénytanból: a fénytani előfogalmak, a fény egyenes vonalu terjedéséből származó tünemények, a fény ereje, visszaverődése, törése s a töréséből származó tünemények. K. k. dr. Abt Antal Kisérleti természettan. VI. kiadás.

Bölcsészeti előtan, 1 óra. Lélektan. A test és lélek egymásra hatása és e hatáson alapuló nevezetesebb lelki tünemények. Az önálló lelki nyilatkozatok közül az érzetek. (A többi a köv. tanévben). K. k. Pauer Tapaszt. Lélektana.

Osztályfőnök: **Jakab Antal.**

VIII. OSZTÁLY.

Hittan, 2 óra. A kath. egyház története, különös tekintettel az újabb korszakok eseményeire, melyek napjaink egyházpolitikai viszonyaira is világot vetnek. K. k. dr. Wappler A.

Magyarnyelv, 3 óra. A magyarirodalom története az ó-, közép-, uj-korban s az egyes korszakok szellemi mozgalmainak áttekintése. A legujabb kor irodalmának tüzetes ismertetése, a nevezetesebb irodalmi jelenségek méltatása a főbb irányok megjelölése mellett. A külföldi irodalom befolyása a magyarirodalomra; Kazinczy és Köre, a németgörög izlés, az Aurora, Athenaeum, ujabb népies költészetünk virágzása. Széptani és irodalmi olvasmányokul: Greguss A. Tanulmányaiból: „A nő Madách az ember tragoediájában." Halász Ignácz „Kazinczy, mint fordító." Bajza „Nyelvünk müveléséről," „A folyóiratok fény és árnyoldalai," „Szózat a pesti magyar szinház ügyében," Radó J. „A műfordítás története," Blair H. „A stilus, értelmesség és szabatosság," „A mondatok és periodusok alkotása," „A periodus szerkesztése és a harmonia." K. k. Toldy „Irodalomtörténet." Havankint egy irásbeli dolgozat.

Latin nyelv. Hetenkint 5 óra. Horatius élete és jellemzése. Olvasmányok: Horatii Flacci Carm. lib. I. 1, 4, 7, 8, 11, 20, 22, 24, 26; II. 3, 17, 18; III. 30; IV. 1, 7, 15; Epod. 13, 17; Sat. I. 6, 7; II. 5, 8; Epist. I. 5, 20; II. 3. (De arte poëtica.) — Tacitusból a Germania. Összekötve nyelvtani és aestheticai fejtegetésekkel. Szavalatok — Az irálygyakorlatok részint a classicus olvasmányokhoz füződtek, részint a Kolmár-Sváby gyakorlókönyv II. részének egyes darabjai képezték azok tárgyát. A dolgozatok száma 20. — K. k. Horatius (Teubner-féle kiadás). Tacitus ed. Grysar. Kolmár-Sváby forditási gyakorlatok.

Görög nyelv. Hetenkint 4 óra. Folytonos nyelvtani ismétlések mellett olvastatott: Homer Odysseájának XIV. és XVI. könyve egészen. Platό életrajza s az ókori philosophiának rövid vázlata. Olvasmány: Apologia Socratis. Iskolai dolgozatok száma 10. — K. k. Homer Odysseája (Teubner-féle kiadás). Platό Apologiája Szamosi féle kiadás. Dr. Szamosi János görög nyelvtana. Elischer, Homéri Szótár.

Németnyelv, 2 óra. Goethe életének és irodalmi állásának ismertetése után olvastatott ennek „Iphigenie auf Tauris" czimü drámai költeménye forditva, nyelv- és tárgyi lag fejtegetve. Forditások magyarból németre. Havankint egy irásbeli iskolai dolgozat.

Történet, 3 óra. Magyarország története a magyarok bejövetelétől 1867-ig. K. k. Horváth-Vaszary.

Mathematika, 2 óra. a) Számtan. A határozatlan egyenletek osztási módszerének megismertetése. A kapcsolástan elemei s annak alkalmazása a Newten-féle binomial. K. k. Mocnik—Arenstein Algebra. b) Mértan. Elemző mértan. A derékszögü- és sarkrendszer ismertetése. A pont és egyenesnek, valamint két egyenes metszés pontjának és hajlásának elemzése. A háromszög területe s a kör egyenletének tárgyalása. K. k. Mocnik-Szabóky-Mértan.

Természettan, 4 óra. A fénytanból a fény törése és az evvel járó szinszóródás, a szinkép, szivárvány, Fraunhofer-féle vonalak, a törésmutató meghatározása, nagyitók és messzelátók, a fény torlódása és ennek alapján a különböző szinü fénysugarak hullámhosszának meghatározása; végül a kettős törés és fénysarkitás tüneményeinek megismertetése. A szervetlen vegytan alapelemeinek rövid ismertetése, a tanulók segédkezése mellett végzett kisérletek alapján, különös tekintettel a villamosság körében előforduló némely tünemények megérthetésére. Továbbá a hőtan, a meleg főforrásának megjelölésénél röviden a kosmographiára is kiterjeszkedve. Végül a villamosság és delejesség tüneményei, tekintettel nevezetes gyakorlati alkalmazásaikra és az ujabb vivmányokra. K. k. Abt. A. Kisérl. Természettana. VI. kiadás.

Bölcsészeti előtan, 3 óra. A lélektanból folytatólag az önálló lelki nyilatkozatok közül a képzetek és röviden a kedélymozgalmak. A logikából a fogalom, itélet és következtetés szerkezete, fajai és törvényei, továbbá a gondolkodás alaphatározmányai és főszabályai. Ezek után a módszertan. K. k. Pauer Tapaszt. Lélektana és Gondolkodástana.

Osztályfőnök: **Pál Gábor.**

Tornatanitás. Az I—III. osztályig következőkben összpontositható: Szabad gyakorlatok különféle nemei, u. m. fej-, törzs-, kéz- és lábgyakorlatok. Összetett és vegyes szabad gyakorlatok lassu és gyorsütem mellett. Rendgyakorlatok: ingadozások, sorbontások, testfordulatok, fejlődések, menet-, arcz- és oldalsorban; különféle kanyarodások. A szereken való gyakorlatoknak különböző alakjai, tekintettel a hajlító és feszitő izmokra; tornajátékok. A IV—VIII. osztályban: Szabad gyakorlatok nagyobb mérvü folytatása; társas szabad gyakorlatok; tornajátékok, Rendgyakorlatok: az egyes és kettős rend képzése, szakadozás sorba és rendekbe és viszonfejlődés; különféle menet-

irányok, kanyarodások helyben és menetközben. Szergyakorlatokat függő és támaszkodó helyzetben, tekintettel a fel- és altest fejlődésére, a feszitő és hajlitó izmok, szóval az egész test izomcsoportjainak igénybevételével és arányos használata mellett végeztek. A tornászat őszszel, tavaszszal és nyáron alkalmas és kedvező időben heti 4 órában gyakoroltatott.

Tanitotta: Móricz Gyula.

Ének, 2 óra. Az egész gymnasiumban együttesen. Egyházi ének. Világi dalok négyes, vegyes és férfi-karokban, Zsaszkovszky-, Bartalus- és Gyertyánffy-féle munkák nyomán.

Énekre járt az egész gymnasiumból 150 ifju; a többiek részint vidékiek lévén, részint pedig testi hibák miatt mentettek föl ezen kötelezettségök alól. Ezen 150 ifjuból szebb hanggal 50 ifju tünik ki, s ezen 50-ből nagyobb ünnepélyek alkalmával vegyes karban énekelt 32 ifju, férfi-karban pedig 18.

Tanitotta: Lakatos Izra.

IV.

Irásbeli magyar feladványok.

V. osztály. 1. Az ősz. 2. Egy falusi székely család (leirás). 3. A Kis-Somlyó (leirás). 4. A felebaráti szeretet jutalma (elbeszélés után). 5. A farsang. 6. A vásár. 7. A koldus gyermek. 8. A medvebőr (elbeszélés után). 9. Bizalmas levél a szülőkhöz.

Tanár: P. Szeles Anaklet.

VI. osztály. Minő részletekben és miképen jelenik meg a fennséges Shakespeare „Coriolan" cz. tragoediájában? — A drámai jellemek kellékei és Coriolan czimhősnek jellemzése. — Nem mind arany a mi fénylik (értekezés). — Satyrai elmélkedés szabadon választott tárgyról. — Emeltessenek ki a „Tudós nők"-ből a komikum szempontjából a legérdekesebb részletek — Emlékbeszéd egy elhunyt pályatárs felett.

VII. osztály. Szemeltessenek ki Zrinyi „Szigethi veszedelem"-éből az érdekesebb episódok és tüntettessék fel ezek hatása epikai szempontból. — Szabad tárgy választással egy lyrai költemény a trocheus méret gyakorlására. — Epigramma szabadon választandó tárgyra, a hexameter és

pentameter gyakorlása végett. — Tavaszi dal, jámbusokban. A tél (5-5½, vagy 6-os) jámbusokban. — Vonassék párhuzam az óda és rapsodia között. — Mily viszonyban áll a népköltészet a műköltészethez.

VIII. osztály. Mily változásokon ment keresztül nemzeti nyelvünk és irodalmunk a kereszténység felvételétől a mohácsi vészig? — Mily viszontagságokon mentek keresztül a mondák és minő jelentőségök van történelmi és irodalmi szempontból? — Minő hatása volt a mult század végével megindult nyelvujitási mozgalomnak nyelvünk és irodalmunk emelkedésére? — Ányos Pál költészetének jellemzése. — A romanticismus hatása irodalmunkra. — Ki idegen nyelveket nem tud, mit sem tud a magáéból (értekezés). — Berzsenyinek, mint óda-költőnek jellemzése. — Érettségi dolgozatul: a) Irassék le a magyar eposz története a legrégibb időktől a 60 as évekig, különös tekintettel az átalakulásokra és átalakitókra. b) A jellem-vígjáték alkotó sajátságai, tekintettel Molière-nek „Tudós nők" czimü komediájára (széptani kritikai elemzés). c) A barátságról (értekezés). A három tétel közül kivétel nélkül mindnyájan az első tételt dolgozták ki.

Tanár: Móricz Gyula.

V.

Az ifjuság névsora és érdemsorozata.

(Viselet és általános osztályzat.)

I. osztály.

Abos József, alp., fnt., dics., J.
Balázs Ferencz, km.
Bartalis Géza, jó, elégs.
Benedek Gábor, jó, elégt.
Biró Dénes, jó, elégs
Biró Ferencz, ism. jó, elégs.
Biró Márton, km.
Bocskor Ferencz, jó, jó.
Bocskor Zsigmond, jó, J.
Botár Béla, jó, J.
Botár Károly, ism., jó, elégs.
Csiszér Lázár, jó, elégs.
Csoboth András, jó jó.
Dávid Elek, ism., törv., elégt.
Dobos András, jó, jó.
Dombi Lajos, jó, elégs.
Domokos József, törv., elégt.
Fejér Mihály, jó, elégs.
Gidró Béla, jó, elégt.
Gőzsy Jenő, jó, jó.
Gőzsy Péter, jó, elégt.
György Lázár, jó, elégt.
Jakab Árpád, ism., törv., elégt.
Jánosy József, ism., jó, elégs.
Kajcsa Imre, jó, elégs.
Kajcsa József, jó, jó.
Karda Károly, törv., elégt.
Kedves-Sámuel József, jó, jó.
Korodi János, jó, elégs.
Kotró Márton, dics., J.
Kristó Gergely, km.

Lakatos József, dics. jó.
Márton József, km.
Mathé Dénes, jó, elégt.
Merza Gergely, jó, elégs.
Nagy Ignácz, öszt., jó, elégs.
Okos Ferencz, jó, elégt.
Orbán János, jó, elégt.
Ördög János, jó, elégs.
Potoczky Márton, jó, elégs.
Rancz János, ism., törv., elégt.
Szász Lajos. km.
Száva Antal, jó, elégs.
Száva János, jó, elégt.
Szőcs Béla, törv., elégt.
Tompos Károly, ism, jó, J.
Török Albert, jó, elégs.
Vas Lajos, jó, elégs.
Veres József, törv., elégt.
Wellman Sámuel, jó, jó.

Összesen: 50.

II. osztály.

Adorján Ágoston, dics., J.
Balló István, alp., fnt., dics., K.
Benedek Ödön, törv, elégs.
Biró Béla, fnt, km.
Botár Bálint, törv., elégs.
Erdély József, törv., elégt.
Fodor, Antal, dics., K.
Gál Gábor, törv., elégs.
Gondos Gyula, törv., elégt.
György Ignácz, jó, elégs.
György János, jó, elégt.
Incze Domokos, jó, elégs.
Jartó Áron, jó, jó.
Koncz Károly, dics., J.
Korodi Imre, alp., fnt., dics., jó.
Lajos Balázs, dics.. elégs.
Lakatos Kálmán, dics., elégs.
Miklós Albert, km.
Molnár Károly, törv., elégt.
Pataky András, dics., J.
K. Paál István, dics, elégs.,
Ráduly Jakab jó, elégs.
Sárosy Kálmán, jó, elégt.
Száva Endre, dics., J.
Székely Gyula, törv., elégt.
Székely Jenő, jó, elégs.
Tódor Imre, jó, jó.
Virág János, törv., elégs.
Vitos János, jó, jó.
Zakariás István, törv., elégs.
Zathureczky Balázs, jó, elégs.

Összesen: 31.

III osztály.

Antal Áron, alp, fnt., jó, elégs.
Biró Andras, jó, elégs.
Csató Ferencz, jó, jó.
Imre József, jó, elégs.
Jakab János, ism., jó, elégs.
Olti Mózes, jó, elégs.
Péter Árpád, alp., fnt., jó, jó.
Péter János, alp., fnt., dics., J.
Petres Bálint jó, elégs.
Részeg József, jó, elégs.
Salamon József, jó, elégs.
Szekeres János, dics., K.
Szekeres József, fnt., jó, J.
Tulit Péter, g. kath.*) jó, jó.

Összesen: 14.

IV. osztály.

Albert József, jó, elégt.
Balási Sándor, jó, elégt.
Balló Lajos, jó, elégs.
Bodó József, alp., fnt., jó, jó.
Both Ferencz, alp., fnt., törv., elégs.
Csató János, jó, elégs.
Csató Sándor, jó, jó.
Domokos Gyula, alp., fnt., jó, elégt.
Erőss József, alp., fnt., dics., J.
Ferenczi Béla, alp., fnt., dics., J.
Gidró István, alp., fnt., dics., J.

*) Egy-kettőt kiveve, az egész gymn ifjuság róm. kath. vallásu lévén, a névsorban, mint önként értendő, nincsen kitéve

Gőzsy Géza, jó, jó.
Holló András, alp., fnt., dics., jó.
Holló Mátyás, jó, elégt.
Mihály Albert, törv. elégt.
Miklós Sándor, törv. elégs.
Puskás Adolf, fnt., törv., elégt.
Rancz András, jó, elégt.
Szász Gyula, ref., törv., elégt.
Tompos Pál, jó, elégs.
Udvard Róbert, törv., elégs.
Zakariás Izsák, km.

Összesen: 22.

V. osztály.

Ádám Ferencz, jó, elégs.
András György, jó, elégs.
András József, alp., fnt., dics., jó.
Avéd Márton, alp., fnt., jó, jó.
Balázs Andr., alp., fnt., dics., J.
Balló Lázár, alp., fnt., jó, J.
Balog Ágoston, jó, elégs.
Bartalis Ágoston, alp., fnt., jó, J.
Beke Béniám, jó, jó.
Blénesi Alajos, fnt., dics., elégs.
Bocskor Antal, törv. jó.
Darvas Lázár, fnt., dics., elégs.
Demény Lajos, alp., fnt., jó, elégs.
Hajnód József, ism., törv., elégt.
Jakab Ferencz, törv. elégt.
Kis András, alp. fnt., dics., J.
Kozma István, alp., fnt., jó, jó.
Lacz Sándor, jó, elégs.
Lőrincz Ignácz, jó, elégt.
Péterfy Lajos, jó, jó.
Ráduly Béni, tv.
Sántha Albert, alp., tv.
Veress Sándor, alp., fnt., jó, elégs.
Veress Zsigmond, jó, jó.

Összesen: 24.

VI. osztály.

Balázs Béla, törv. elégs.
Fejér Gerő, jó, jó.
Fülöp János, jó, elégs.
Gergely András, alp., fnt., jó, jó.
Héjja Cherubin, szerz. n. mt., elégs.
Horváth József, alp., fnt., jó, elégs.
Jakab Dénes, alp., fnt., jó, J.
Jakabos Béla, jó, elégs.
Kóródi Pál, jó, elégs.
Lehner Kristóf, törv. jó.
Lőrincz Lajos, jó, elégs.
Merza János, dics. J.
Opra Mihály, jó, jó.
Pakó János, ism., jó, elégs.
Péterffy János, alp. fnt. jó, elégt.
Részegh Lajos, törv., elégt.
Sárosy Balázs, jó, elégs.
Solnay Kornél, gk., fnt., jó, jó.
Székedi Domokos, törv., jó.
Zakariás Lukács, törv. elégs.

Összesen: 20.

VII. osztály.

Ábrahám Ignácz, alp., fnt., dics., J.
Bartha Solan, szerz. n. mt., elégs.
Bőjthe József, törv. elégt.
Csiszer Imre, alp., fnt., dics. J.
Egyed József, jó, jó.
Ferenczy Dénes, alp., fnt., dics., elégs.
Ferenczy Géza, alp., fnt., dics., J.
Fóris Péter, törv., elégs.
Kéncse Károly, jó, elégt.
Kovács János, alp., fnt., dics., jó.
Köllő István, jó, elégs.
Szabó Lajos, jó J.
Szász Károly, ism., törv., elégs.

Összesen: 13.

VIII. osztály.

Albert Károly, alp., fnt., dics., elégs. *)
Balásy Lajos, alp., fnt., dics., elégs.
Bruckner Antal, ösz t., törv., jó.
Graef Endre, ösz t., jó, elégt.
György János, alp., fnt., jó, elégs.
Jakab Ignácz, alp., fnt., jó, elégt.
Koródi Béla, törv., elégt.
Siffer Béla, alp., fnt., jó, elégs.
Sólyom Géza, alp., fnt., jó, jó.
Szász Lajos, alp., fnt., jó, jó.
Várady László, törv. jó.

Összesen: 11.

*) Érettségi vizsgálati eredmény.

Rövidítések értelmezése.

K. Kitünő.
J. = Jeles.
jó = jó.
elégs. = elégséges.
elégt. = elégtelen.
ism. = ismétlő.
dics. = dicséretes.
törv. = törvényszerü.
g. k. = görög katholikus.
ref. = református.
alp. = alapitványos.
ösz t. = ösztöndijas.
fnt. = finöveldei tanuló.
mt. = magántanuló.
km. = kimaradt.
tv. = tanodát változtatott.

VI.

Tanügyi adatok.

A) A tanév kezdete, folyama és személyzetiek.

Az 1883/4. tanévre a beiratások sept. 1- és 2-ik napján szabályszerüen megtörténvén, a tanév elején való egyéb teendők következő rendben folytak le: sept. 3 án javitó vizsgálatok; 4—5-én pótló és magán-vizsgálatok; 5-én módszertani értekezlet; 6-án az előadások megkezdettek; mi annál alkalmasabban történt, mivel a tanári személyzetben ez évben sem történt semmi változtatás, és hogy a tanárokat mi sem gátolta hivatali müködésök pontos megkezdésében. A tanártestületre nézve az idén részletesen csak annyi említhető fel, hogy Nagy István tanár és finöv. aligazgató a tanári vizsgálat letételének kötelezettsége alól fölmentetvén, rendes tanárnak neveztetett ki; (1883. dec. 31. 3866. p. sz.) Imets F. Jákó, Adorján Imre és Móricz Gyula rendes tanárok pedig 1883 jan. 1-től számitott 10-ed éves fizetéspótlékban részesittettek (febr. 27. 691—1884. p. sz.)

A tanártestület gymn. müködésének folyamatát és képét az általa évfolytán megtartott rendes, rendkivüli és módszertani értekezletek során alkalmason át lehet pillantani.

Az aug. 31-én és folytatólag sept. 5 én tartott rendes értekezletet, melyen világi gondnok Mikó Bálint ur ő méltósága is jelen van, Imets F. J. igazgató-tanár alkalmi beszéddel megnyitván, ez értekezlet a szokásos tanév megnyitó intézkedések és folyó ügyek tárgyalása közben Móricz Gyula tanárt status-gyülési képviselőjének megválasztja; Mikó Bálint főgondnok ur ő méltóságának azon kiváló közr. müködésért, miszerint hathatósan eszközölte, hogy Csikmegye egyik közelebbi határozata szerint a volt megyeházat a csiksomlyói ifjuság jobb elhelyezése céljából a r. k. Statusnak eladta, őszinte köszönetét nyilvánitja; az iskolai szolga fizetése feljavitása tárgyában közbenjár; végül pedig a fennálló tantervnek a középiskolai törvény értelmében való módositását a közoktatási magas miniszterium és erdélyi püspök ur ő excellentiája intézvényeik szerint foganatba veszi.

Az okt. 20-diki rendes értekezlet tudomásul és ahoztartásul veszi azon fontos intézkedést, miszerint az eddigi erdélyi tankerület nagy terjedelménél fogva a kolozsvári és szebeni tankerületekre szakittatván: intézetünk a szebeni

tankerületbe osztatott be; Páll Sándor volt erdélyi, most már kolozsvári tanker. főigazgató ur szivélyes bucsujára benső ségteljes feliratban válaszol; Elischer József nagyszebeni tanker. kir. főigazgató urral leendő hivatalos érintkezésünk tárgyában hasonlóképen felir; intézkedik, hogy a szomszéd helységekből feljáró tanulók legalább a téli időre helyben fogadjanak szállást; a szállásvizsgáló bizottságot, mely a szállásokat megvizsgálta, továbbra is utasitja ily nemü ellenőrködésének folytatására. Ugyanez értekezleten Imets F. J. finöveldei igazgató jelentést tesz az idei statusgyülésen kivált intézetünket illetőleg fölmerült mozzanatokról, Szegedre történt lerándulásáról s a muzeumi éremtár részére átad egy darab ezüstös emlék-érmet, mely Szeged város reconstructiója emlékére veretett. Nagy István mint a kölcsönkönyvtár őre, ezen könyvtárról beszámolt; igazgató jelentése folytán intézkedik, hogy a magyar tudományos akademia által a magas miniszterium rendelkezésére bocsátott könyvkiadványokból az erd. tanker. főigazgatóság által je'zett nagymérvü kedvezményi áron egy példány intézetünk könyvtára részére is — bár ez az előirányzatban nem vala felvéve, — megszereztessék; mivégből az emlitett főigazgatósághoz kérvénynyel járul.

A dec. 19-diki rendes értekezlet a folyó ügyek elintézése után utasitja a könyvtár vizsgáló bizottságot, hogy valamint a kölcsön könyvtárra nézve már megtette: a tanév vége felé vizsgálja meg a tanári és ifjusági könyvtárak állását is.

A febr. 13-án tartott rendes értekezlet tüzetesen foglalkozik az egy kézre beosztott különböző tantárgyaknak püspök ur ő excellentiája által föltett kérdésével; constatálja, hogy az itteni tárgy-beosztásnál minden tanár kezébe csak rokonnemü és kapcsolatos tárgyak adattak; mindazáltal az előfordulható kényszer helyzet megelőzése czéljából óhajtását fejezi ki az iránt, hogy az áthelyezések- és kinevezéseknél több figyelem fordittassék a szakmákra és az egyes intézetek e nemü szükségleteire; a kolozsvári főigazgató urnak köszönetet szavaz azon hathatós közbenjárásáért, me y szerint a magyar tudományos akademia kiadványainak egy példányát 25 forint kedvezményi csekély ár mellett gymn. könyvtárunk részére kieszközölni méltóztatott; örvendetes tudomásul veszi püspök urunk ő excellentiájának 3785—1883. számu azon kegyes leiratát, melyszerint tanártestületünknek a mult tanévben kifejtett buzgó fáradozásaiért, kötelességének kellő szakértelemmel és buzgalommal való teljesitéséért elismerés és köszönet nyilvánittatik.

Az ápr. 2-án tartott rendes értekezlet püspök ur ő

multgának magas leirata következtében kebeléből egy háromtagu bizottságot azon utasitással küld ki, miszerint az 1885. év tavaszán Budapesten tartandó országos kiállitás ötletéből dolgozzon ki javaslatot a csiksomlyói gymnasium részéről kiállitható tárgyakra és a foganatositás mikéntjére nézve.

A máj. 15-diki rendes értekezlet a folyó és rendes ügyek tárgyalása közben körülményesen felfejti és indokolja azon mindig lelkiismeretes és lehetőleg szigoru eljárását, melyet az ifjuság érdemszerinti osztályozásánál követni szokott: tudomásul és ahoztartásul veszi az érettségi vizsgálatokra vonatkozó utasitást, mely már a folyó tanévben érvénybe lépett.

Végre a jun. 26- és 27-diki záró értekezlet nagyszámu folyó ügyeknek, melyek jobbárá az érettségi vizsgálatok ujabb módozatára és kivitelére vonatkozának, letárgyalása után megnyugvással constatálja a már lefolyt 1883/4. tanévben az ifjusággal elért erkölcsi és tanulmányi kielégitő eredményt; a könyvtár-vizsgáló bizottság jelentése nyomán, mely szerint a tanári könyvtár az idén nagymérvü gyarapodást nyert, Glósz M. tanár által pontosan kezeltetik és a legnagyobb rendben van; ellenben az ifjusági könyvtár a szükséges rend hiánya miatt megvizsgálható sem volt, — Glósznak elismerést szavaz; az ifjusági könyvtárnok lemondását tudomásul veszi, helyette Bodosi Lajos tanárt választja meg s utasitja a könyvtár-vizsgáló bizottságot, hogy a tárnokokkal együtt igyekezzék mielőbb ennek állását rendezni; — végül köszönetet szavaz Kardos Ignácz k.-fehérvári kanonok ur ő nagyságának egy általa megküldött jelesebb munka és a gymn. éremtár részére adományozott 12 drb ezüst és arany-pénzért.

Rendkivüli értekezlet a lefolyt 1883/4. tanévben öt tartatott. Első a máj. 19-diki a VIII. osztálybeli tanulók alapvizsgálata után, mely szerint a vizsgáló bizottság az eredményt általában elégségesnek jelentette ki ugyan; javasolta azonban egy pár tanulónak, hogy az érettségi vizsgálatra ne vállalkozzanak. — A második május 28 án a vizsgálatok rendjét állapitja meg, intézkedik püspök urunk ő excellentiájának méltó fogadása és a helybeli tanitóképző intézet 25 éves jubileumán leendő részvét tárgyában. — A harmadik jun. 7-én az abiturienseekkel megejtett hittani vizsgálat és osztályozás, a negyedik a tanker. főigazgató ur elnöklete alatt jun. 20- és 21-én ugyanezeknek irásbeli és szóbeli vizsgálataik eredményének megállapitása tárgyában tartaték; végre az ötödik jun. 27- és 28-án egy pár tanuló ifju komolyabb fegyelmi ügyében, u int tanári szék in tézkedett.

A módszertani értekezletek is rendesen és pedig sept. 5-én, dec. 22. és ápr. 5-én pontosan és annál nagyobb tüzetességgel tartattak meg, minthogy ezekre vonatkozólag az eddig kibocsátott rendeletek, nevezetesen az 1877. évi miniszteri intézvény azokhoz való alkalmazkodás végett megujittattak.

Tanártestületünknek a lefolyt 1883/4. tanévben is volt alkalma collegiális szivességét és ügybuzgóságát fokozni azáltal is, hogy a részint hivatali, részint betegeskedési esetek miatt akadályozva volt tanártársakat helyettesitette. Ily helyettesitési esetek októberben, novembernek első felében és márcziusban fordultak elő.

A tanári karnak egyéb tekintetekben való tevékenysége már némileg jelezve van a személyzetieknél. (I. II.)

A tanártestület tagjai közül többen irodalmilag is munkálkodtak. Glósz Miksa, mint a „Hermannstädter Zeitung" rendes levelezője. Móricz Gyula, mint a „Székelyföld" cz lap társszerkesztője. Pál Gábor, mint ezen „Értesitő" első közleményének irója. Imets F. Jákó igazgató, mint több költői és prózai kisebb mű szerzője, melyekből a „Közmüvelődés" és a „Székelyföld" cz. lapok közlöttek mutatványokat. Ne legyen itten szerénytelenség megemliteni, hogy folyó évi jul. 13-án épen 25 kerek éve annak, hogy Imets F. Jákó gymn. igazgató — ha nem is épen nagyobb szabásu müvekkel — az irodalmi pályán nyilvánosan működik.

B) Vallás-erkölcsi állapot, ünnepek, kegyeleti tények.

Gymnasiumunk igazgatósága perczig sem téveszti szem elől, hogy nemcsak tan-, hanem nevelő intézetek élén áll; s kivált manapság különös gondját képezi az, hogy oktatási rendszerünkben s az igazgatás minden vonatkozásában a keresztény nevelési elemek érvényre jussanak. Ily szempont által vezéreltetve tartotta meg

Szept. 5. az ünnepélyes „Veni Sancté"-t.

Szept. 8-án, ezen bucsuval összekötött Mária-ünnepen, a gymn. ifjuság a szt. gyónás- és áldozáshoz járult.

Az ifjuság a tanéven át minden nap, kivévén a mi éghajlatunk alatt igen zordon téli hónapokat, ½8 órakor szabályszerüleg eljárt a templomba; vasár- és ünnepnapokon rendes exhortatiókat hallgatott s azután jelent meg a szent misén és délesti isteni-szolgálaton. Azonkivül részt vett az egyházi és ezen kegyhely egyéb ájtatos gyakorlatainban is mindig igazgatói és tanári felügyelet alatt.

A vallásos érzületet és kegyeletet ápoló mozzanatok időrendben a következők:

Szept. 17. Az iskolai törvények a tanári testület jelenlétében a tanuló ifjuságnak felolvastatak; mit igazgató-tanár alkalmi bevezetéssel, szükségszerü megjegyzésekkel és befejezéssel kisért.

Szept. 29-én. A csik-somlyói r. k. finöveldei ifjuság mai napon, mint az intézet védszentje ünnepén házi ünnepélyt rendezett, melynek programmja következő: 1. Reggeli 8 órakor istenitisztelet, melyen a gymn. ifjuság négyes karban énekel. 2. A finöveldei tanteremben a „Szózat"-ot énekli a férfi-kar. 3. Alkalmi beszédet tart Szász Lajos VIII. oszt. tanuló. 4 „Lekaszálták már a rétet" czimü népdalt énekli az ifj. férfi-kar. 5. „Szent Péter a kecskével" ford Imets F. Jákó igazgató; szavalja Csiszér Imre VII. oszt. tanuló. 6. „Induló," énekli az ifj. kar. — A sz. Mihály-ünnepély, melyen választékos vendégek vettek részt, igen szépen sikerült.

Okt. 4-én, mint apost. kir. Ő Felsége magas névünnepén a Rendtartás 22-ik szakasza értelmében ünnepünk lévén, hű magyar szivvel emlékeztünk meg erről s énekeltük az egyház háladalát. — A mai szent nap, mint **Lönhart Ferencz** kegyelmes püspök urunk magas név-ünnepe alkalmából a csik-somlyói tanár-testület is a fennkölt lelkü püspökét, hiveinek lángszivü kegyes atyját a legmélyebb tisztelet, odaadó ragaszkodás és gyermeki szeretet viritó koszorujával veszi körül. Erre okt. 5-3000 p. sz. a. püspök urunk ő excája kegyteljesen válaszolván, egyebek között a következő tanulságos szavakban nyilatkozik: „Bármily állapotot alkossanak a körülmények s a tanügy terén tett intézkedések: a nevelés-oktatásnak isteni rendelésnél fogva, kereszténynek kellettvén lennie, a keresztény nevelés sz. ügyének előbbvitelére a főpásztori hatóság és tanári kar között oly annyira szükséges jó viszonynak lazulnia soha sem szabad; de sőt annak rendithetlen fennmaradása szükséges mindaddig, mig kath. elvek szerint akarjuk munkálni a lelkek nemesedését."

Nov. 25. Sz. Katalin, mint a gymnasium magas védszentje ünnepén tanodai ünnepélyt ültünk, melyen igazgató tartott alkalmi felolvasást a tanuló ifjusághoz s ugyanő celebrált az isteni-tiszteleten.

Dec. 8-án, ezen kegyeletes Mária-ünnepen az egész tanuló ifjuság áhitatos gyónást és áldozást végezett.

1884. Az ujév alkalmából a gymn. tanár-testület püspök urunk ő exclájának fiui szerető szivvel gratulál. Erre jan. 7. 1. sz. püspök urunk ő exclája kegyteljes érzelemmel és a keresztény s hazafias nevelés eszméinek kiemelésével méltóztatott válaszolni.

April 5—7. A húsvéti sz. gyakorlatokat, élén a tanári testület tagjaival, az ifjuság példás áhitatossággal végezte és épületes buzgósággal járult az Úrasztalához.

April 15.—jun. 13. Az itten keddi bucsúkkal összekötött sz. Antali áhitatosságokban igazgatói és tanári felügyelet mellett a gymn ifjuság is részt vett; mi okból a kedd délelőtti előadások 7—10 óráig tartattak meg.

Máj. 31. Ft. **Lönhart** Ferencz püspök urunk ő exclája Csik-Somlyóra lévén érkezendő: ma, ugymint pünkösd szombatján dél után a helység határánál lévő díszkapu mellett a csik-somlyói tanintézetek, község és buzgólkodó székely nép nevében Imets F. Jákó gymn. igazgató fennkelt örömmel fogadta a kegyes főpásztort, a ki meghatottan és emlékezetes szép szavakban válaszolt. Este a zárda udvarán a szeretett főpap szállásának ablakai alatt fáklyás serenádot rendezett a gymn. ifjuság; énekelt 3 darabot szép sikerrel; Jakab Dénes és Csiszár Imre jóreményü ifjak lendületes üdvözlő beszédeket tartottak; mire a főpásztor bölcs atyai szózattal felelt, melyből nemcsak a székely ifjuság, hanem a tágas udvart megtöltött roppant hallgatóság is szivben és lélekben épülhetett

A pünkösdi nagy körmenetekben a tanuló ifjuságnak is része van. Ezen körmeneteket mind szombaton, mind vasárnap gymn. igazgató Imets F. Jákó t. főesperes vezette ki. Daczára a buzgólkodók roppant gyülekezetének: mindenik körmenet a legszebb rendben folyt le; minek érdeme jórészben tkts Mihály Ferencz járási szolgabiró ur óvintézkedéseinek tulajdonitandó. Püspök urunk ő exclája mind pünkösd vasárnapján mind hétfőn az összejött papság fényes segédlete mellett celebrált.

Jun. 2 A helybeli tanitóképző 25 éves jubileuma püspök urunk Lönhart Ferencz ur ő exclája személyes elnöklete alatt még a tél folytán kitüzött programm szerint folyt le: benne a gymn. tanártestület és ifjuság is részt vett, még pedig ez utóbbi egy szép concert által; az ünnepélyi banquetteben is többen vettek részt. Inkább a szellemiekben, mint anyagiakban füszeres ebéd után a kegyes főpásztor itt helytt végzett magas látogatásai közt a finöveldét is szerencséltetni méltóztatott.

Jun. 3-án reggel 8 órakor tanártestületünknek búcsu tisztelgését fogadta a főpásztor, kinek ezen alkalommal való magas megjelenése és híveivel való érintkezése egy ujabb fényes díszlapot képez a csik-somlyói tanintézetek évkönyveiben, s maradandó érzelmet mindnyájunk kegyeletes szivében. — Ő excláját, ki sepsi-miklósvári híveit vala főpásztori látogatásával szerencséltetendő; Csik-Somlyóról ft. P. László

Polykárp rendtartományi, P. Lakatos Kornél zárdafőnök urak és a gymn. igazgató Imets F. Jákó alcsiki utjában kisérték. A kegyes főpásztor Csik-Szent-Királyon s kivált Sz.-Imrén feltünő ünnepélyességgel fogadtatott, hálául az ezen hitköz ségek iránt tanusitott atyai gondoskodása és több áldoza taiért. Tusnádon, hol a főpásztor megállandó vala, azon sajátságos fogadtatás történt, hogy egyebütt ünneplő nép nem mutatkozván, a püspök az egész hivő nyájat templomi áhitatoskodás közt találta, mi oly jól esett atyai lelkének, hogy istenitisztelet végével egy alkalmi főpásztori szózatban adott annak kifejezést s imát rebegett az éghez, hogy a hit egység e magasztos nyilatkozatában e szép hitközség valamennyi tagját állhatatosan megtartsa! A tusnádi lelkésznél történt ebéd után Lönhart Ferencz püspök urunk ő exclája további utjára indulván, rendkivüli kegyességgel néhány perczre betért tusnádi Nagy Imets János uramnak a csiksomlyói igazgató szülőinek házához, hol is Imets F. Jákó megható örömmel mutatta be a leereszkedő kegyes főpapnak a család tagjait s benső meghatottsággal mondot hálát egy igénytelen székely-ház ily magas kitüntetéséért, minek emlékét nemcsak az öreg mestergerenda, hanem lakóinak hálás kebele is nemzedékeken át kegyelettel fogják őrizni. Innen Tusnádfürdőre vezetett a főpásztor utja, ki a meglepő panorámákban gazdag gyógy-telepen kiséretével együtt körülsétált s azután folytatá tovább az utját. A Lyukaskőnél, melyen át az Olt Csikból Háromszékre lép, a könnyekig meghatottan vevénk bucsút szeretett püspökünktől, kinek rendkivüli kegyessége és megnyerő modora mindnyájunk szivét a hódolat és szeretet szoros lánczával füzé magához.

Jun. 19. A főpásztori kegyes látogatás mellett kiváló fontosságuvá lőn ránk nézve Elischer József nagy-szebeni tan. ker. kir főigazgató ur ő nsgának ugyis mint érettségi vizsgálati elnöknek megjelenése. Jelzett nap estéjén a főigazgató urat a gymn. igazgató szivélyesen fogadta és szállásolta el. Másnap bemutatta a tanári kart ő nsgának, ki megnyerő magatartása, tapintatos eljárása és bölcs nyilatkozatai által mindnyájunk hajlamát megnyerte. 20-a és 21-e az érettségi és magánvizsgálatok, valamint értekezletek hivatalos munkáinak folyamán rohanva teltek el és szinte roszul esett, hogy az annyira megkedvelt főigazgató ur személyétől már 21 délutánján válnunk kellett. Mi azon meggyőződésben vagyunk, hogy ő nsgában intézetünknek kiváló jóakaróját, sőt Státusunknak is fennkölt szellemü jó barátját van szerencsénk birni.

Jul. 2. Sarlós-Boldogasszony napján, mely az itteni szerzetes háznak bucsuval összekötött encaenialis ünnepe,

a gymnasiumba járt tanulók közül 22 ujoncz avattatott fel a „Mária-társulat"-ba. A felavató tisztét az idén is Imets F. Jákó t. főesperes végezte; az áhitatos hallgatósághoz Jakab Dénes VI. oszt. tanuló szónokolt; az ujonczokat pedig Merza János VI. oszt. tanuló ajánlotta be a celebránsnak, ki a tyrókat lelkes szózattal figyelmeztette és hivta fel mostan elvállalt kötelességeik teljesitésére, a „sodalis marianus"-okat a középkori nemes apródok- és lovagokkal hasonlitván össze.

Az elősoroltakhoz képest a csik-somlyói tanuló ifjuság erkölcsi magaviselete e tanévben is egészen jónak bizonyult be: vajha ezen hirét is koszoru, daczára a tikkasztó szelek járásának, jövőre is üdeségben maradjon!

C) Alapitványok, ösztöndijak.

A Sz Mihályról nevezett csik-somlyói finöveldében, mely a gymnasiumi pálya díszkertjéül tekinthető, a lefolyt tanévben 35 nyilvános, 7 magánalapitványos, 2 fizetéses és 3 servitor tanuló növeltetett.

Czélszerünek tartom az alapitványosok névjegyzékét közölni, hogy a csik-somlyói finöveldéhez kötött, kivált családi kegyes alapitványok neve és száma ezáltal is fennforogjon és bővebben ismertessék:

a) Nyilvános alapitványosok voltak a VIII. osztályból: Albert Károly Fülöp-féle alapitv, György János Báthory, Jakab Ignácz Bors-Barnabás, Siffer Béla, Solyom Géza, Szász Lajos köz.-alapitványosok; a VII.-ből: Ábrahám Ignácz köz., Csiszér Imre Csomortáni féle, Ferenczy Géza köz; a VI-ból: Gergely Andor köz-, Horváth József Dénes-féle, Jakab Dénes Haller-; az V-ből: András József, Avéd Márton köz-, Balázs András Lukáts-, Balló Lázár Tankó Albert-féle, Bartalis Ágoston köz-, Demény Lajos Biró-, Kis András és Kozma István köz-alapitványosok; IV. osztályból: Bodó József Kováts Miklós-féle, Both Ferencz Molnár-, Domokos Gyula Bors-Bálint-, Erős József köz-, Ferenczy Béla Kováts Miklós-, Gidró István és Holló András köz-; a III. ból: Péter János köz-; a II-ból: Balló István Darvas-, Korodi Imre Kováts Miklós-, Lakatos Kálmán Molnár-, Vitos János Bors-Bálint-, Zathureczky Balázs Apor-féle alapitványosok; az I. ből: Abos József Fogarasy Mihály-féle alapitványos. Ezen utóbbi alapitvány ez évben jöve először használatba; ugyanis b. e. Fogarasy Mihály erdélyi püspök a vele hetedik ízig rokonságban lévő két fiu és két leány növeltetésére végrendeletileg 150 frtjával négy alapitványt tévén, ezek egyike a

csik-somlyói finöveldéhez lőn rendszeresitve s az emlitett dánfalvi ifju részére utalványozva. (Szept 12. 1883. 2793. p. sz.)

Jegyzet. Sántha Albert V oszt. tanulónak, ki a helybeli tanitó-képzőbe átlépett, püspök ur ő exclája kegyelmesen megengedte, hogy Sántha-féle családi alapitványát kézi ösztöndij czimen élvezhesse.

b) Magán-alapitványosok voltak: a VIII. osztályból Balási Lajos gr. Haller Mária-féle; a VII.-ből Ferenczy Dénes és Kovács János Ferenczy Péter-féle; a VI.-ból Péterffy János, az V.-ből Veress Sándor, a III.-ból Antal Áron, mind hárman Péterffy József-féle, és Péter Árpád Ferenczy Péter-féle alapitványosok. A magán-alapitványok közül a lefolyt évben üresedésben álltak, a Bocskor Elek, Bors Bálint- és Kedves Zsuzsánna-féle magán-alapitványok.

Kézi ösztöndijban részesültek a mult tanévben: Bruckner Antal, Graef Endre VIII. és Nagy Ignácz I. oszt. tanulók, mindhárman a magas pénzügyminiszterium részéről, kiknek szülői az ösztöndijt az igazgató által láttamozott nyugtatvány ellenében félévi „előleges" részletekben vették fel. Községi segélyt húzott Puskás Adolf IV. oszt. tanuló.

D) Szállás-viszonyok és egészségügy.

A tanuló ifjuság azon nagy része, mely a finöveldébe nem juthatott, magán, falusi, nem mindig alkalmas szállásokon volt elhelyezve. Tanintézetünk ezen baján elvégre valahára talán gyökeresen leend segitve azáltal, hogy a volt praetorialis házat az erd. kath. Status igazgatótanácsa Csikmegye közönségétől az ifjuság collegialis elszállásolása czéljából megvette. (l. H. 4 p)

A finöveldébe a növendékek csak orvosi elővizsgálat után fogadtattak be. Tek. Körmendy Lajos intézeti és körorvos ur a gymn ifjuságot évfolytán több izben megvizsgálta, felügyelt arra, hogy az orvosrendőri intézkedések a tisztaság és fertőtlenitésre nézve betartassanak.

Mindjárt az első tanári értekezletből kiküldetett az externus ifjuság szállásainak megvizsgálására az állandó 3 tagu bizottság, mely szept. 23-án az orvos urral együtt az externus ifjuság szállásait megvizsgálván, a tapasztalt hiányok tárgyában a szükséges intézkedések megtétettek; egyébiránt a szállások ezuttal általában alkalmasoknak és az ifjuság elhelyezése megfelelőnek találtattak.

Május vége felé vardotfalvi biró Péter Imre uram szállása egy gyanus betegségi eset miatt betiltatott vala ugyan; de a megbetegült tanuló baja nem bizonyulván járványos-

nak: az egészségrendőri zárlat alól nem sokára felszabadittatott.

A csik-somlyói tanuló ifjuságot a lefolyt iskolai évben mindennemü járvány, még a szomszédos helységekben uralkodott torokloh is — hála Istennek! — megkimélte; múlóbb bajai voltak: szemköt-hártyalob, tüdő- és bél-hurut, gyomorcsorva, torok- és mandolalob, váltóláz, lépdaganat, tüdőlob. Általán és a nagy többséget véve, az ifjuság egészségi állapota virágzó volt.

E) Tanodai szerelvények gyarapodása.

I. A **tanári könyvtár** az 1883 4-dik iskolai évben a következő művekkel gyarapodott:

A) Vétel utján: 1. rendes bolti áron:

Fksz *)

1645. Frecskay. Találmányok könyve. Bpest, 1879 IV. köt. (J. IV. 32—35.)

1648. Dr. Gruber. Utmutatás a földrajzi hely-meghatározáshoz. Bpest, 1883. (H. III. 100.)

1649. König Gy. Mathematikai és természettudományi értesitő. Bpest, 1882. 1—9. (H. III 99. a—e.)

2 A magy. tud. Akadémia könyvkiadó hivatalától, kedvezményi áron: **) (jan 20. 58. tkf. sz. 1884)

1651. Aristophanes vigjátékai, ford. Arany J. I—III. k Budapest, 1880. (M. I. 1—3)

1652. Curtius Fröhlich. Görögország története. I—VI. k. 1875—1880. (M. I. 4—9)

1653. Taine Hip. — Dr. Toldy L. A jelenkori Franczia ország alakulása. I—III k. Bpest, 1881. (M. I. 10—12.)

1654. Dr. Mayr A társadalmi élet törvényszerüsége. Budapest, 1881. (M. I. 13.)

1655. Thierry — Dr. Csiky K. A római birodalom képe Róma alapitásától kezdve a nyugoti császárság végeig. Bpest, 1881. (M. I 14.)

1656. Pauler Gy. Wesselényi Ferencz nádor és társainak összeesküvése 1664—1671. I—II. Bpest, 1876. (M. I. 15. 16)

1657. Beöthy L. A társadalmi fejlődés kezdetei. Bpest 1882. I—II. k. (M. I. 17. 18.)

---

*) Fksz. = Főkönyviszám. A zárjelben lévő betük az állványokat, a római számok a sort, az arabs-számok pedig a sorban lévő helyet jelzik.

**) Hogy a magy. tud. Akademia kiadványaiból egy példányt 25 frt kedvezményi ár fejében gymn. könyvtarunk számára megszerezhettünk, azt az igazgató figyelme és szorgoskodása mellett főkép Páll Sándor kolozs. tanker. főigazgató ur ő nsga közbenjárásának köszönjük.

Fksz.

1658. Laveleye — Tóth L. Kormány-formák az ujkori társadalomban, Bpest, 1881. (M. I. 19.)

1659. Dr. Bardocz. A mechanika alapvonalai, Bpest, 1874. (M. I. 20)

1660. Trefort, Emlékbeszédek és tanulmányok. Budapest, 1881. (M. I. 21.)

1661. Dr. Csanády. A must és bor főbb alkatrészeinek meghatározási módszerei Bpest, 1876. (M. I. 22.)

1662. Dr. Soltész. A füvészet alapvonalai. Budapest, 1873. (M. I. 23.)

1663. Vámbéry. A magyarok eredete. Bpest, 1882. (M. I. 24.)

1664. Bánóczi. Révai Miklós élete és munkái. Budapest, 1879. (M. I. 25.)

1665. Leves — Szász. Goethe élete. Bpest, 1877. (M. I. 26. 27.)

1666. Symonds — Pulszky. Renaissance Olaszországban. Bpest, 1881—2. (M I. 28. 29.)

1667. Maine — Pulszky Á. A jog őskora. Budapest, 1875. (M. I. 30.)

1668. Szabó I. A lég. Bpest, 1874. (M. I. 31.)

1669. Szabó K. Régi magyar könyvtár. Bpest, 1879. (M. II. 1.)

1670. II. Rákóczy Ferencz önéletrajza. Bpest 1876. (M. II. 2.)

1671. Szilágyi. II. Rákóczy György és az európai diplomaczia. Bpest, 1875. (M. II. 3.)

1672. Rupp. Budapest és környékének helyrajzi története. Pest, 1868. (M. II. 4.)

1673. Szilády. Temesvári Pelbárt élete és munkái. Bpest, 1880. (M. II. 5.)

1674. Szilágyi S. Bethlen Gábor és a svéd diplomaczia. Bpest, 1882. (M. II. 6)

1675. Helmár. Bonfiniusnak mint történetirónak jellemzése és müve kútfőinek kimutatása s birálati méltatása. Bpest, 1876. (M. II. 7)

1676. Dr. Károlyi és dr. Szalay. Nádasdy Tamás nádor családi levelezése. Bpest, 1882. (M. II. 8.)

1677. Dr Ábel Egyetemeink a középkorban. Bpest, 1881. (M. II. 9.)

1678. Simonyi Zs. A magyar kötőszók, egyuttal az összetett mondat elmélete. Bpest, 1881—83. I—II. k (M. II. 10. 11)

1679. Vass J. Hazai és külföldi iskolázás az Árpád korszak alatt. Pest, 1862. (M. II. 12.)

1680. Knauz. Az országos tanács és országgyülések története. 1445—1452. Pest, 1859 (M. II. 13.)

1681. Deák Farkas. Gróf Tököly Imre levelei. Budapest. 1882. (M. II. 14.)

Fksz.

1682. Szász K. Gróf Széchenyi István és az Akademia megalapitása. Bpest, 1880. (M. II 15.)
1683. Dr. Römer. Műrégészeti Kalauz. Pest, 1866. 4. r. (M. II. 16.)
1684. Pesty. A szörényi bánság és Szörény-vármegye története. I—III k. Bpest, 1878. (M. 17—19.)
1685 Pesty. A magyarországi várispánságok története, különösen a XIII. században. Bpest, 1882. (M. II. 20.)
1686. Szilády. Régi magyar költők tára. I IV. k. Bpest, 1877, 80, 81, 83 (M. II. 21—24.)
1687. Szinnyei. Hazai és külföldi folyóiratok tud. repertoriuma. Bpest, 1874—75. (M. II. 25. 26)
1688. Pesty. Az eltünt régi vármegyék I—II. k. Budapest, 1880. (M II. 27 28.)
1689. Dr. Koch. A dunai trachyt-csoport jobbparti részének földtani leirása. Bpest, 1877. (M II. 29)
1690. Wenzel. Magyarország bányászatának kritikai története. Bpest, 1880. (M. II. 30.)
1691. Thaly. Ocskay László II. Rákóczy Ferencz fejedelem dandárnoka és a felső magyarországi hadjáratok 1703—1710; Bpest, 1880. (M. II. 31.)
1692. Molnár Aladár. A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században I. k. Bpest, 1881. (M. II. 32.)
1693. Rupp. Magyarország helyrajzi története. I—III. Bpest, 1870—76. (M. II 33—35.)
1694. Brassay. Euklides elemei XV. könyve. Pest, 1865. (M. II. 37)
1695. Haberern. Aristoteles Nikomachoshoz czimzett ethikája. Bpest, 1873. (M. II. 38.)
1696. Dr. Abel. Adalékok a humanismus történetéhez Magyarországon. Bpest, 1880. (M. II. 39.)
1697. Szilágyi S A két Rákóczy György fejedelem családi levelezései. Bpest, 1875 (M. II. 40.)
1698. Szilágyi S. Bethlen Gábor fejedelem kiadatlan politikai levelei Bpest, 1879. (M. II. 41.)
1699. Magyar történelmi tár. Pest, 1860—1878. VII—XXV. k. (M. III. 1—19.)
1700 Wenzel. Magyar diplomacziai emlékek az Anjou korból. I—III. k. Bpest, 1874—1876. (M III. 20—22.)
1701. Nagy és B. Nyári. Magyar diplomacziai emlékek Mátyás király korából I—IV. k. Bpest, 1875—78. (M. III. 23—26)
1702. Thaly. Késmárki Thököly Imre naplói, leveles könyvei és egyéb emlékezetes irásai. Pest, 1863 1873. I—V k. (M. III. 27. a. b. — 30.)

Fksz.

1703. Verancsics összes munkái, közli Szalay L. és Wenzel G. Pest, 1857—1875. I—XII k. (M. III. 31—42.)
1704. Szilady A. és Szilágyi S. Török-magyarkori történelmi emlékek. Pest, 1863—73. I—IX. k. és Index. (M. IV. 1—10.)
1705. Fraknói. Magyar országgyülési emlékek 1526—1597. Bpest, 1874—1883. I—VIII (M. IV. 11—18)
1706. Szilágyi S. Erdélyi országgyülési emlékek. Bpest, 1876—1882. I—VIII. k. (M IV 19 26)
1707. Wolf s többen. Nyelvemléktár, régi magyar codexek és nyomtatványok. Bpest, 1874—1881. I VIII. (M. IV. 27—34.)
1708. Thaly. II Rákóczy Ferencz levéltára. Pest, 1873—1885. I—IX. k. (M. V. 1—9.)
1709. Szabó, B. Eötvös. Mathematikai s természettudományi közlemények, vonatkozólag a hazai viszonyokra. Pest, 1863—1881. II—XVI k. (M. V. 10—24)
1710. Kruspér. Légtüneti észleletek I. k. Pest, 1866. (M. V. 25.)
1711. Knauz. Kórtan, hazai történelmünkhöz alkalmazva. Bpest, 1877. (L. III. 1. a.)
1712. Henszlmann. A székesfehérvári ásatások eredménye. Pest, 1864. (E. VI. 2.)
1713. Báró Nyári J. Az aggteleki barlang, mint őskori temető. Bpest, 1881. (E. VI. 1.)
1714. Hunfalvi J. Értekezések a történettudományi osztály köréből. Pest, 1867. I. sz. (M. V. 26.)
1715. Fraknói Értekezések a történelmi tudományok köréből. VI. k. 1. 5. 6. sz., VII. k. 2—6. 8. 9. sz., VIII. k. 6, 7. 10. sz., IX. k. 4. 11. 12. sz., X. k. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 10. sz. Bpest, 1881. (M. V. 27—49.)
1716. Gyulai. Értekezések a nyelv és széptudományok köréből. V. k. 57. sz., VI. k. 1. 2. 4—10. sz., VII. k. 1—7. 9. 10. sz., VIII. k. 1—10. sz., IX. k. 1. 2. 4. 5. 10. 11. 12. sz., X. k. 1—13. sz. Bpest, 1881. (M. V. 50—99.)
1717. Kalchbrenner. Magyarország hártyagombáinak válogatott képei. Bpest, 1874. fol. (E VI. 3.)

B) Ajándék utján:

1. Ráth Mór kiadó urtól:

1643. Az 1883-dik évi országgyülési törvényczikkek: Bpest, 1883. (H. III. 97.)
1720. 1883-dik évi országgyülési törvényczikkek. Bpest, 1883. (H. V. 94.)

Fksz.

2. Dr. Bochkor Károly osztálytanácsos és orsz. képviselő urtól:

1644. Dr. Bochkor Magyar államszámviteltan. Bpest, 1883. (H. IV. 98.) *)

3. Mikó Árpád szolgabiró urtól:

1718. Bakk. Az 1848—49-diki szabadságharcz alatti események Vizaknán. Bpest, 1880. (H. V. 92.)

1719. Ugyanattól. A Bak és Jancsó család története. Bpest, 1883. (H. V. 94.)

4. A Lampel-féle kiadó hivataltól:

1647. Thewrewk Á. Simonyi nyelvtana. Kritikai tanulmány. Bpest, 1883. (H. V. 91)

1726. Dr. Koltai. Stilistika II. r. Szerkezettan. Bpest, 1884. (H. IV. 99.)

1727. Dávid. Schultz kisebb latin nyelvtana. Bpest, 1884. (H. IV. 100.)

5. Hoffmann Mór szerzőtől:

1646. Göthe Hermann és Dorotheája. N. Kanizsa, 1880. (H. VI. 90)

6. Aigner könyvkiadó urtól: **)

1650. Abafi. Nemzeti könyvtár. I—IX. k. Bpest. (H. I. 64—73.)

C) Áthelyezés utján a kölcsön-könyvtárból:

1721. Dr. Ribáry. A magyar királyság földirata. Bpest, 1877. (G. IV. 85.)

1722. Hanák. A természetrajz elemei. Pest, 1872. (E. IV. 49.)

1723. Dr. Mocnik. Logarithmisch-trigonometrische Tafeln. Wien, 1858. (C. III. 14.)

1724. Dr. C. Bremiker. Von Vega logarithmisch-trigonometrisches Handbuch. Berlin, 1859. (C. III. 5.)

1725. Neuestes Gebühren und Stempelgesetz. Wien, 1864. (F. IV. 72.)

D) Ezeken kivül folytatólag meg voltak rendelve a következő folyóiratok: Malmosi, Tanáregyleti közlöny. Tomor, Közoktatás. Dr. Heinrich, Philologiai közlöny. Szily, Természettudományi közlöny. Szarvas, Magyar nyelvőr. Szilágyi S. Századok és Történelmi tár. Katinszky, Népiskolai tanügy. Gyulai, Budapesti szemle, évfolyamonként egy—egy kötetre számitva.

---

*) A tudós szerző és képviselő ur becses figyelmének ezen nyilatkozatát a tanártestület nagy köszönettel vette.

**) Abafy Lajos «Nemzeti könyvtár» ezimü vállalatának 10 első kötetét intézetünk könyvtára számára a közokt. magas miniszterium küldötte meg. (Nov. 7. 1883. 30,981. sz.)

Ezekhez képest a tanári könyvtárnak 1883/4-ik tanévi gyarapodása tesz 85 darab művet, 89 füzetben és 193 kötetben. Az egész állomány 1793 mű, 733 füzet 1926 kötet.

Glósz Miksa,
a tanári könyvtár őre.

II. **Az ifjusági könyvtár** állománya a mult tanévben tett 411 művet. Ezen állomány jelen tanévben szaporodott:

a) Ajándék utján: Molnár László csikszeredai ügyvédjelölt urtól: Mühlbach L. I. Napoleon fénykora és hanyatlása cz. regényes korrajz 6 kötetben. Móricz Gyula tanártól: Dr. Németh Antal, Történelmi zsebszótár 1 k. A főgymnasiumi önképző kör által: Werner, Az önző cz. regény 1 kötetben.

b) Vétel utján beszerzett művek: Cseh K. Borszék gyógyászati és nemzetgazdasági szempontból 1 k. Nobody J. Poste restante. Amerikai regény 1 k. Br. Horváth M. A. métely-hintők. Regény 1 k. Römer S. Tavasz és nyárutó. Regény 1 k. Byr Róbert. A titokzatos vendég. Német regény 1 k. Smith J. F. Az ékszerárus leánya. Angol regény 1 k. Sacher Masoch, Mardona, regény 1 k. Vörös-Gaal Karolina, Valeria, regény 1 kötetben. Wachenhusen J. A kincs. Angol regény 1 k. Smith J. F. Rejtélyes házasság. Angol regény 1 k.

Fogadja tenntisztelt ügyvédjelölt ur az ifjuság iránt állandóan tanusitott rokoni pártolásaért annak hálás köszönetét!

Móricz Gyula,
könyvtárőr.

III. A gymn. **kölcsön-könyvtár** *) állása az 1883/4-dik tanév végével:

a) Pénzben:

1. Mult tanévről fennmaradt .	271	frt	07	kr.
2. Ujabb adakozás	17	„	65	„
3. Használatdij a könyvekről	204	„	38	„
4. Kamat czimen bejött	7	„	40	„
5. A kölcsön-könyvtár tulajdonát képező, használatból kiment tankönyvek elárverezéséből bejött	17	„	43	„
Összes bevétel	537	frt	93	kr.
Ebből kiadatott	243	frt	58	kr.
Pénztárkészlet	294	frt	35	kr.

*) A kolcsön-könyvtárt a tanártestület alapitván, az is igazgatja s az állandó könyvtár-vizsg. bizottság által szokta ellenőrizni és számadását megvizsgálni, mely is Nagy István könyvtárnoknak ügybuzgóságáért elismerést szavazott.

Ebből a csik-szeredai részvény-takarékpénztárban tőkésittetett . 135 frt. — —
Egyeseknél el van helyezve 151 frt. — —

b) Könyvben:

1. A mult tanév végén volt 1697 kötet.
2. Elárvereztetett . . . . . 94 „
Maradt 1603 kötet.
3. Jelen évi szaporodás vétel utján . . 134 kötet.
Összes könyvállomány 1737 kötet.

Pénzadománynyal járult a könyvtár gyarapitásához: Ráth Mór bpesti könyvárus 17 frt 65 krral.

Nagy István,
a kölcsön-könyvtár őre.

IV. **A természettani szertár** gyarapitására a mult évben nagyobb összeg fordittatván, a jelen tanévben — tekintve egyéb kiadásokat — csak 100 frtot lehetett előirányozni; de ezen összeg is vissza lett tartva oly czélból, hogy a következő tanévben előirányozandó összeget egy beszerezni szándékolt drágább műszer áráig kiegészitse.

V. A gymn. **termény-tár** a lefolyt tanévben csekély mértékben gyarapodott Az állat-gyüjteményhez tek. Molnár László ügyvédjelölt ur küldött egy halálfejü lepkét. Fülöp János VI. oszt. tanuló behelyezett egy rovar-gyüjteményt. Egyébiránt az állatgyüjtemény már romló félben van s kiválólag érzi egy passionatus természet-historikus és állattömő szükségét. A növény- és ásvány-gyüjtemény kiválóan szép és lehetőleg teljes.

VI. **Rajz- és torna-eszközök** a régiek.

VII. A **vegyesek tárában** a régi pénz- és érem-gyüjtemény nagy mértékben gyarapodott és pedig: a) a régi pénz-gyüjteményt csekefalvi György János egy darab görög ezüst-pénzzel gazdagitotta, ki azt szántóföldjén találta és nyilatkozata szerint oly mértékben, hogy „le Amerikáig mind aféle érem jő elő.“ Leirás: egyik felől egy szőlővenyigével koszoruzott fej; a pendenteon Herkules csinos alakja, jobbjával botját tartva s balkarján a nemeai oroszlán bőrét kalinpáztatva, mellette kétfelől és alatta e felirás: „ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΑΣΙΩΝ.“—Kardos Ignácz, régebben alcsiki plebános, jelenleg k.-fejérvári kanonok ur ő nsga következő modernebb arany- és ezüst-pénzekkel gyarapitotta: 1765-ből egy Mária Teréz-féle magyar arany, egy 5 frankos napoleon; 1796. egy keresztes tallér, 1832-ből egy szász-tallér, 1841-ből egy nagyobb porosz-tallér, 1844-ből egy

muszka-rubel, 1848-ból egy magyar mária-huszas, 1856-ból egy osztrák-huszas, 1866-ból egy osztrák-tallér, ugyanezen 1866-ból egy porosz-tallér. — Szász Károly tanár urtól egy I. Lipót-féle garas és máriás. — b) Az érem-gyüjteményt gyarapitotta a fenntisztelt Kardos Ignácz kanonok ur: Ő Felségeik egybekelési és ezüst-menyegzői érmeivel; Puskás Tamás csicsói plebános ur 1792-ből egy franczia köztársasági réz éremmel, mely egy a franczia hadjáratokban részt vett székely atyafi veteményes kertjében találtatott. Imets F. Jákó igazgató Szeged reconstructiójának ezüst-érmével, egyik oldalon a Felség képe ezen felirattal: „Szeged szebb lesz, mint minő volt. 1879. márczius 17 én. I. Ferencz József;" más oldalon: „Phönixként ujjá született 1883." Ezt az igazgató a szegedi októberi ünnepélyek alkalmából személyesen hozta.

Különösen Kardos Ignácz kanonok ur ő nsga nagymérvü és értékes adományaért, ugy Puskás Tamás plebános ur, ki intézetünk iránt állandó pártolást tanusit, fogadják hálás köszönetünköt!

F) Jutalmak:

1. Az ezen gymnásiumhoz jutalmi általányképen utalványoztatni szokott 21 frtból szükséges olvasmányokul szolgálandó remekmüvek vásároltatván, azok a következő jobb magaviseletü és szorgalmasabb tanuló-ifjak között osztattak ki:

I. osztály. Abos Józsefnek: Andersen összes müvei. Bocskor Zsigmondnak: Józsa kis szinpad és V. Cs. J. „Székely czimbalom-hangok." Botár Bélának: Ney, „Ifjusági szinmüvek" és V. Cs. J., „Székely czimbalom-hangok." Kotró Mártonnak: „Magyar dalnok." Tompos Károlynak: Szilágyi, „Történelmi rajzok" és „Székely czimbalom-hangok."

II. osztály. Balló Istvánnak: Gréguss, „Mondatok az életkönyvéből" és Ney, „Ifjusági szinmüvek." Fodor Antalnak: Arany, „Buda halála." Pataki Andrásnak: Fáy meséi és ephorismái. Száva Endrének: „Emlékkönyv."

III. osztály. Péter Jánosnak: Arany, „Toldi" és „Toldi estéje." Szekeres Jánosnak: Ludvigh-Boross „Aesop" meséi. Szekeres Józsefnek: Kuliffay „Erdély története."

IV. osztály. Erőss Józsefnek: Hős költemények és Vass, „Latin ékes szókötés." Gidró Istvánnak: Kuliffay, „A szabadság hősei és vértanui."

2. Pénzbeli jutalmat nyertek: az Adorján Imre nevén álló jutalmi alap évi kamatját 6 frtot Csiszér Imre VIII. oszt. tanuló, mint ki, kivált a magyarnyelv- és irodalomban

kiváló előmenetelt tanusitott s az önképző körben is nagy buzgalmat fejtett ki. Abos József és Tompos Károly I osztálybeli tanulók a tornászatért nyertek egy kis jutalmat. Imets F. Jákó igazgató-tanártól meteorologiai észleletekben való segédkezésért Siffer Béla maturizált ifju 4 fr, Ferenczy Géza VII. oszt. 1 frt és Péter János III oszt. tanulók 2 frtot kaptak.

3 A gymn. önképzőkör részéről az idén sem adatott ki semmi jutalom.

G) Önképzőkör.

Az ifjusági önképzőkör Móricz Gyula r. tanár vezetése alatt állott.

A tisztviselők megválasztása következőleg ment végbe: elnöknek Bruckner Antal VIII. oszt. t., főjegyzővé Siffer Béla VIII. oszt. t., aljegyzőül Kovács János VII. oszt. t., biráló tagokul: Szász Lajos VIII. oszt. György János VIII. oszt. és Csiszér Imre VII. oszt. t., pénztárnokul Graef Endre VIII oszt. t. lettek megválasztva.

A szellemi munkásság csakis meglehetős eredménynyel folyt le. Tartatott 10 összejövetel, melyeken költemények és műbeszédek szavalgatásában 74 szavalat közül leginkább kitüntek: Graef Endre VIII. oszt., Bruckner Antal VIII. oszt., Jakab Ignácz VIII oszt., György János VIII. oszt., Csiszér Imre VII. oszt., Kovács János VII. oszt, Jakab Dénes VI. oszt. tanulók.

A szavalatokat minden alkalommal az önként vállalkozók birálatai követték.

A tanév folyamán beadatott és megbiráltatott 6 prózai, 33 költői és 1 forditott mű, melyek közül 3 prózai és 5 költői mű fogadtatott el s az egyesület irott gyüjteményében, a „Haladásban"-ban megjelent.

Dolgozataik által kitüntek: Bruckner Antal VIII. oszt., Szász Lajos VIII. oszt, György János VIII oszt., Jakab Ignácz VIII oszt. és főként Csiszér Imre VII. oszt. tanulók.

A tagok munkásságának fokozása végett vezető tanár a kör pénztárából pályadijat tüzött ki következő czimmel:

„Pályázat egy legendára, melynek tárgya a Székelyföldről legyen véve. Jutalma: 4 frt o. é." Pályamű azonban egy sem érkezett be.

Móricz Gyula vezető-tanár az egyesületi tagok szellemének komolyabb fejlesztése végett a tagok által nagy figyelemmel kisért felolvasást tartott „Vörösmarti, mint a női jellemek nagy mestere" czimmel.

Pénztári maradvány a mult évről 4 frt 40 kr o. é.

Móricz Gyula,

H) Gymnasiumi krónika.

1883. julius 1. Az erd. rk. mlt. igazgató tanács az 1866. 1874. és 1882. évi status-gyülési jegyzőkönyveket a gymn. könyvtár részére megküldi.

Aug. 21. 2400. p. sz. Az igazgató-tanács intézkedik, hogy a status-gyülési képviselők, és igy a középtanodai képviselő is, még pedig 6 évi időtartamra ujra választassék.

Aug. 25. 2387. p sz. Uj tanterv foganatositttatik; átmeneti intézkedések tétetnek. (L. aug. 9. 26,776. min. sz.)

Aug. 29. Csikmegye törvényhatósági bizottsága mai napon megejtette a vásárt az igazgató-tanáccsal a volt megyeháznak ez utóbbi részére nevelési czélra 10,000 frt ár melletti eladása által.

Szept. 3. 2445. p. sz. A módszertani értekezletek, az exterrnus ifjuság szállás-viszonyai és a hazai történelem tanitási tárgyában közelebbi utasitás adatik.

Szept. 4. 2573. p. sz. A csik-somlyói r. k. főgymnásium a „nagyszebeni“ tankerületi kir. főigazgatósághoz osztatik be.

Szept. 15. 2723. p. sz. Ismételtetik azon fennálló szabályrendelet, illetőleg status-gyülési határozat, hogy a befolyó tandijnak fele, a tanári nyugdij alapba lévén bevételezendő, felszerelésekre az összeg felénél többet forditani nem lehet.

Okt. 8. 1. sz. Elischer József nagy-szebeni tanker. főigazgató ur jelenti, hogy állomását elfoglalván, hivatalos müködését mai napon megkezdette; minélfogva a jelentések stb-hozzá terjesztendők be.

Okt. 7—15. Az erdélyi r. k. tatus-gyülése folyik Gyula-Fehérvártt, melyen a csik-somlyói finöveldét Imets F. Jákó regens, a gymnasiumot pedig Móricz Gyula képviselték.

Decz. 30. 3878. p. sz. Ismételten elrendeltetik, hogy a középtanodát és a tanárokat illető mindennemü jelentés, kimutatás és hivatalos ügyirat közvetlenül a püspöki hatósághoz küldendő. (V. ö. fennebb az okt. 8-diki kiadványnyal.)

1884. jan. 16. A csik somlyói gymnasiumban az 1882/3. tanév folytán elért eredmény fölött a tanári karnak elismerés és köszönet nyilvánittatik. (3785—1883. p. sz.)

Jan. 25. 123. p. sz. A kath. középtanodáknál alkalmazott más felekezethez tartozó hittanárokról kimutatás kivántatik. (Nálunk eféle nincs.)

Jan. 26. 207. p. sz. Az 1885. évi buda-pesti országos kiállitás tanügyi része érdekében kibocsátott felhivás részvétel végett közöltetik. (V. ö. az ápr. 2-ki rendes értekezlet megállapodásaival.) L. márc. 4. 594. p. sz.

Febr. 1. 17. sz. A csik-somlyói r. k. tanitó-képezde 25 éves jubileumának tárgysorozata hozzájárulás czéljából is közöltetik.

Apr. 15 1041. p sz. A módszertani értekezletek megtartására és jegyzőkönyvére nézve az 1877. évi miniszteri intézvény megujittatik.

Apr. 27. 1295. p. sz. A kir. magas miniszterium által apr. 10-én 10,288 sz. a. kiadott érettségi vizsgálati utasitás már a folyó 1883/4. tanév végével tartandó éretttégi vizsgálatra nézve érvénybe lép és szabályozónak tekintetik. Püspök ur ő exciája, mint főtanhatóság a hit- és erkölcstanra, mint érettségínél első sorban kötelező tantárgyra nézve intézkedéseket tesz.

Maj. 21. 1553. p. sz. Az erdélyrészi 2 tankerület (kolozsvári és nagy-szebeni) beosztása hivatalosan közöltetik.

Maj. 24. 1604. p. sz. A k.-fehérvári papnöveldébe való pályázás határnapja és feltételei kihirdetés végett közöltetnek.

Maj. 24. A gymn. ifjuság a Nagy-Somlyó háta mögötti fenyvesben májusi ünnepélyt tartott, mely — az idő is kedvezvén — különösön az ifjuság osztatlan öröme által tünt ki.

Maj. 24. 1556. p. sz. A hit és erkölcstannak, mint érettségi vizsgálati tantárgynak kérdésében püspök ur ő excája ad hoc ujabb intézkedést teszen.

Maj. 25. 344. tkf. sz. A szóbeli érettségi vizsgálatnak napjaiul jun. 21. és 22. tüzetnek ki.

A csik-somlyói főgymnasiumnál az 1883/4. tanév végén megtartott valamennyi vizsgálatok rendi a következő:

Maj. 21. a VIII osztály alapvizsgálata.
„ 26—30. a VIII. osztály irásbeli vizsgálatai.
Jun. 7 a VIII. osztály „Hittani" érettségi vizsgálata.
„ 16 V—VII. osztály a hittan-történelmi és bölcsészeti csoportból.
Jun. 17. I II. osztály a természet- és mennyiségtani,
„ „ III. IV. osztály a nyelvtani csoportból.
„ 18. V—VII. „ „ „
„ 19 III. IV „ a hittan-történelmi,
„ „ I. II. „ a nyelvtani csoportból.

E három utóbbi napon folytak a magán-tanulók irásbeli vizsgálatai is.

Jun. 20. és 21. a VIII. osztály szóbeli érettségi vizsgálatai.
„ 21. d. u. magánvizsgálatok.
„ 23. V—VII. osztály a természet- s mennyiségtani csoportból.
Jun. 24. I. II. osztály a hittan-, földrajzi,

Jun. 24. III. IV. osztály a természet s mennyiségtani csoportból.

Jun. 25. I—VII. osztály az ének-, zene- és tornából.

A vizsgálatok mindennap a rendes istenitisztelet után reggeli 8 órakor kezdettek a tanácskozási és rajzteremben s három tancsoportban és két szakaszban tartattak meg.

Jun. 29. Zárünnepély.

Maj. 27. 1617. p. sz. Az érettségi vizsgálati díj Csik-Somlyóra nézve 3 frtban állapittatik meg.

Maj. 30. 1703. p. sz. Jeleztetik, hogy a szóbeli érettségi vizsgálat elnöke ad hoc Elischer József kir. tanker. főigazgató ur fog lenni.

Maj. 30. 1705. p. sz. Elrendeltetik, miszerint a maturizándusokkal osztály-vizsgálat is tartandó és a szóbeli vizsgálatig velök az előadások is folytatandók, különösen azon tanulmányokból, melyek a szóbelinek is tárgyait képezik.

Jun. 18. 1617. p. sz. Rendelet az iskolai bizonyitványok szabályszerü fölbélyegzése tárgyában.

Jun. 25. 1845. p. sz. A középiskolák állapotára vonatkozó kimutatáshoz ujabb adatgyüjtő ivek küldetnek (a nagy munka-szaporulat miatt a terminus praeclusi igen rövidre lett szabva).

Jun. 29. Záró ünnepély. Reggeli $^1/_2$9 órakor hálaadó istenitisztelet, melyet segédlet mellett az igazgató végzett. Ezután a gymnasiumi gyülő-teremben igazgató alkalmi beszédjét rövidebbre vonta, minthogy — talán az esős idő alkalmatlansága miatt — idegen hallgatói feltünően csekély számban jelentek meg; pedig e volna a legkedvezőbb alkalom arra, hogy a t. szülőkhöz és gyámokhoz az előljáróság szólhasson! „A ki olvassa, értse...“ Azután az osztályzati summáriumok olvastattak fel és jutalmak osztattak ki. (V. ö. VI. F.)

VII.

Statisztikai táblázatok.

1. A tanulók általános áttekintése.

Osztály	Létszám				Vallás [1]			Nyelvi [2]) és nemzetiségi viszonyok					A szülők polgári állása					Előmenetel						Összesen
																		részletesen				általán		
	beiratott	elhalt	elmaradt	tanév végéig megmaradt	római katholikus	görög katholikus	ev. református	magyar-székely	magyar-német	magyar-román	magyar-örmény	magyar-szláv	értelmiségi	őstermelő	kereskedő és iparos	tisztviselő	szolga és munkás	kitünő és jeles	jó	elégséges	elégtelen	haladó	ismétlő [3])	
I.	50	—	5	45	44	—	1	39	1	—	5	—	3	30	8	2	2	5	8	17	15	33	12	45
II.	31	—	2	29	29	—	—	27	—	—	2	—	7	14	2	6	—	6	3	14	6	28	6	29
III.	14	—	—	14	13	1	—	13	—	1	—	—	1	10	—	3	—	3	3	8	—	14	—	14
IV.	22	—	1	21	20	—	1	20	—	—	1	—	4	10	4	3	—	2	5	6	8	16	5	21
V.	24	—	2	22	22	—	—	21	—	—	1	—	3	15	—	2	2	4	7	8	3	20	2	22
VI.	20	—	—	20	19	1	—	15	—	1	3	1	2	11	4	3	—	2	6	10	2	18	2	20
VII	13	—	—	13	13	—	—	13	—	—	—	—	5	7	1	1	1	4	2	5	2	12	1	13
VIII.	11	—	—	11	11	—	—	9	2	—	—	—	3	4	1	3	—	—	4	4	3	10	1	11
	185	—	10	175	171	2	2	157	3	2	12	1	26	101	20	23	5	26	38	72	39	146	29	175

[1]) Ezen és a következő rovatokba is csak az év végéig megmaradt tanulók száma van felvéve.
[2]) A székelytől nemzetiségileg némileg különböző tanulók sem beszélnek a magyaron kivül más nyelvet.
[3]) Azaz: aki i métlésre van utasitva.

2. A tanulás eredményének osztályonkinti áttekintése:

Tárgyak	I. osztály					II. osztály					III. osztály					IV. osztály				
	kitünő, v. jeles	jó	elégséges	elégtelen	fölment. v. n. járt	kitünő, v. jeles	jó	elégséges	elégtelen	fölment. v. n. járt	kitünő, v. jeles	jó	elégséges	elégtelen	fölment. v. n. járt	kitünő, v. jeles	jó	elégséges	elégtelen	fölment. v. n. járt
Vallástan	10	17	18	—	—	7	7	15	—	—	6	6	2	—	—	6	5	10	—	—
Magyarnyelv	9	9	20	7	—	8	5	13	3	—	3	7	4	—	—	3	5	13	—	—
Latinnyelv	2	13	16	14	—	8	4	12	5	—	4	3	7	—	—	3	4	8	6	—
Görögnyelv	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Németnyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	11	—	—	3	5	11	2	—
Földrajz	7	10	16	12	—	6	4	14	5	—	4	4	6	—	—	4	10	7	—	—
Történelem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	5	6	—	—	7	6	7	1	—
Mennyiségtan	8	16	16	5	—	5	7	12	5	—	4	5	5	—	—	3	5	8	5	—
Rajzoló mértan	7	10	28	—	—	8	7	14	—	—	5	7	2	—	—	6	7	8	—	—
Természetrajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	4	12	—	—
Természettan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bölcsészet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tornászat	2	6	37	—	—	2	9	17	—	1	—	12	2	—	—	1	10	9	—	1
Szépirás	2	17	24	2	—	3	6	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ének	2	9	25	—	9	3	4	21	—	1	3	2	7	—	2	1	8	7	—	5
Zene	—	2	—	—	43	3	—	1	—	27	—	—	—	—	14	—	1	1	—	19

2. A tanulás eredményének osztályonkinti áttekintése. (Folytatás.)

Tárgyak	V. osztály					VI. osztály					VII. osztály					VIII. osztály				
	kitünő, v. jeles	jó	elégséges	elégtelen	fölment. v. n. járt	kitünő, v. jeles	jó	elégséges	elégtelen	fölment. v. n. járt	kitünő, v. jeles	jó	elégséges	elégtelen	fölment. v. n. járt	kitünő, v. jeles	jó	elégséges	elégtelen	fölment. v. n. járt
Vallástan	13	8	1	—	—	12	8	—	—	—	7	6	—	—	—	4	6	1	—	—
Magyarnyelv	8	8	6	—	—	4	9	7	—	—	5	5	3	—	—	2	6	3	—	—
Latinnyelv	5	6	9	2	—	2	4	12	2	—	5	3	4	1	—	1	5	5	—	—
Görögnyelv	7	9	6	—	—	2	9	8	1	—	4	3	6	—	—	1	5	5	—	—
Németnyelv	5	5	9	3	—	7	4	9	—	—	5	4	4	—	—	1	4	6	—	—
Földrajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	4	2	—	—	—	—	—	—	—
Történelem	9	7	6	—	—	8	6	6	—	—	—	—	—	—	—	3	5	3	—	—
Mennyiségtan	9	9	6	1	—	2	8	8	2	—	2	8	1	2	—	1	4	6	—	—
Rajzoló mértan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Természetrajz	10	8	3	1	—	11	6	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Természettan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	4	4	—	—	2	6	3	—	—
Bölcsészet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	4	4	—	—	1	8	2	—	—
Tornászat	—	20	2	—	—	1	9	9	—	1	2	10	—	—	1	—	11	—	—	—
Szépirás	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ének	3	6	10	1	2	5	8	7	—	—	3	6	—	—	4	6	3	—	—	2
Zene	—	—	2	—	20	—	2	3	—	15	1	4	3	—	5	1	1	1	—	8

3. Magaviselet, életkor, választott pálya és szállás szerinti áttekintés.

Osztály	A tanév végéig megmaradt tanulók																																					
	magaviselet					életkorra nézve													választott pálya szerint									szállás szerint											
																											finöveldében				künn							
	példás	dicséretes	jó	törvényszerü	kevésbé törvényesz.	10 éves	11 „	12 „	13 „	14 „	15 „	16 „	17 „	18 „	19 „	20 „	21 „	22 s több éves	egyházi	jogi	orvosi	tanári	műszaki	bányászati	erdőszeti	gazdászati	katonai	egyéb	alapitványos	fizetéses	ingyenes	kézi ösztöndijas	kézi ösztöndijas	a szülőknél	más szálláson				
I.	.	4	34	7	.	.	2	14	13	11	4	1	.	.				.		.			.	.		.	.	1				1	16	27				
II.	.	10	10	9	.	.		5	12	3	4	4	1					.		.				.		.	.	5			.	.	8	16				
III.	.	2	12		.	.	.	.	.	6	4	3	.	1		.		.		.		.		.		.	.	3	.	1		.	4	6				
IV.	.	4	11	6	.	.	.	.	.	2	4	9	2	4		.	.	.	.	.		.		.		.	.	7	.		1	.	9	4				
V.		5	13	4	.	.	.	.	.	.	3	6	5	4	3	1		.		.							.	9		2		.	2	9				
VI.	.	1	13	6	.	.	.	.	.	.	1	1	8	7	2	.		1	6[1]	2	2		2	.	1	3	2	2	4	1				2	13				
VII.	1	5	4	3	.	.	.	.	.		.	.	3	4	6	.	.	.	6	2	1				1			3	5					2	6				
VIII.	.	2	6	3		.	.	.			.	.	1	3	3	2	1	1	2	3		1		1	1		2	2	7				2		2				
Összeg	1	33	103	38	.	.	2	19	25	22	20	24	20	23	14	3	1	2	14	7	3	1	2	1	3	3	4	7	41	1	3	1	3	43	83				

[1]) A pálya-választás általán ingadoz; foganatosulása pedig nagyon függ a körülményektől.

4. Származási hely szerinti áttekintés.

Lakhely	Osztály								Összesen
	I.	II.	III.	IV	V.	VI.	VII.	VIII	
Helybeli	3	4	3	2		1	1		14
Csikmegyei	36	24	11	18	20	13	10	8	137
Háromszékm.	4	2			2	6	1	3	18
Udvarhelym.	1	1							2
Maros-Tordam.							1		1
Brassómegyei	1								1
Torda-Aranyosm				1					1
Bács-Bodrogm.		1	.		.	.		.	1
Összesen	45	29	14	21	22	20	13	11	175

5. Az érettségi vizsgálatok eredményének áttekintése.

Tanév	Jelentkezett	Visszahelyeztetett	vizsgálatot tett: Javító	vizsgálatot tett: Irásbeli	vizsgálatot tett: Szóbeli	Érettnek nyilvánítatott: jól	Érettnek nyilvánítatott: egyszerüen	Érettnek nyilvánítatott: megbukott	Ezek közül szándékozik: egyetemi: egyházi	egyetemi: jogi	egyetemi: orvosi	egyetemi: bölcsészeti	műegyet.: építészeti	műegyet.: mérnöki	műegyet.: vegyészi	akademiai: bányászati	akademiai: erdőszeti	akademiai: katonai	akademiai: gazdászati	más pályára
1883/4	11		.	11	11	4	4	3	2	3	.	1		.		.	1	2	.	2

VIII.

Légtünet- és növény-élettani észlelő.

Imets F. Jákó intézeti igazgató-tanár a 12-ik évben is folytatta a légtüneti és növény-élettani észleleteket, mely utóbbiakban Lakatos Izra gymn. és képezdei tanár ur volt szives közremüködni. A légtüneti észleletek felküldettek a m. kir. központi intézethez Budapestre; a növény-élettani adatok hasonlólag évenkint közöltetnek.

I. Az 1883. évi észleletek kivonatos eredményét a következő táblázat szemlélteti:

A csiksomlyói állomás földr. hossz: 43° 32'; földr. szél: 46° 22'; tenger feletti magassága: 707 meter. [1]

Hónap	Légnyomat			Hőmérséklet C. sz.			Páranyomat			Nedvesség			Csapadék m. m.			Szélirány				Szélerősség (közép)	Felhőzet (közép)	Jegyzés
	közép	legnagyobb	legkisebb	közép	legnagyobb	legkisebb	közép	legnagyobb	legkisebb	közép	legnagyobb	legkisebb	havi	24 órai	napjai száma	uralkodó	másod	harmad	negyed			
Január	701·3	711·9	694·3	—7·1	0·9	—14·1	2·4	4·5	0·9	86	96	65	11·15	8·55	8	NE	SW	W	SE	1·0	4	Ez hó szelid Napfényt derít.
Február	704·2	711·0	695·0	—7·3	1·4	—15·1	2·5	4·5	1·2	89	98	78	17·97	6·62	6	NE	N	W	SW	1·3	3	Száraz hideg: Mátyás dideng.
Március	693·7	711·2	682·0	—4·4	8·1	—14·5	2·9	6·0	1·1	84	94	68	53·00	13·50	12	NE	SE	W	N	2·6	6	De csunya sord! Husvet csikorg.
Április	696·8	704·6	685·6	3·4	9·3	0·6	4·7	6·9	3·5	78	93	65	73·25	18·50	12	E	SE	NE	W	1·7	7	Roppant fanvar: Barom fanvalg.
Május	697·3	702·6	688·0	12·5	18·3	4·2	7·9	12·2	5·5	75	91	55	122·55	28·50	13	W	E	SE	SW	2·0	6	Nedves tavasz; S rá még havaz.
Junius	698·9	705·3	692·9	16·1	20·4	11·4	9·9	13·3	7·6	74	89	62	51·60	16·25	8	W	SE	E	N	2·3	5	A hő ösekélyt; Borszékbe dér!
Julius	699·4	702·9	693·2	17·4	26·1	11·4	13·1	19·3	10·2	85	96	70	128·77	45·0	12	SW	SE	NE	W	2·0	3	Hó, hó, vizár Viharzva jár.
August.	701·0	704·2	697·4	16·4	20·6	12·5	11·8	15·0	7·9	83	97	51	28·45	19·00	6	SW	NE	NW	SE	1·8	3	Jó gyüjteni; Hát üirdeni!?
Septem.	698·5	704·1	693·7	13·3	19·8	5·3	8·9	12·7	5·0	79	95	65	53·05	23·60	6	SE	S	SW	NE	1·3	3	Szép, nem hideg: Dér nem sétet.
Októb.	700·2	711·8	691·5	7·4	13·7	0·4	6·7	9·3	3·1	83	95	64	36·52	13·70	8	SE	NE	SW	S	0·7	4	Szelid, meleg: Vigad Szeged.
Novem.	701·7	708·6	693·6	1·0	7·4	—6·6	4·6	6·8	2·4	80	98	73	24·95	14·85	4	SE	S	SW	NE	0·3	6	Végig szelid: Ló kün nyerit.
Decem.	698·8	710·9	679·2	—5·2	12·6	—12·6	2·8	4·0	1·6	91	100	76	10·70	6·10	5	S	SW	E	NE	0·7	7	Lanyhult idény; Mily estifény?
Évi közép	699·3	707·3	690·6	5·6	3·2	—5·7	6·6	9·5	4·1	82	95	66	52·66	17·38	9	SE	NE	SW	W	1·5	4·8	Késön lepett A kedve meg.

[1]) A földr. fekvés és tengerfölötti magasság adata Pál Gábor tanár számítása szerint van föltéve.

[2]) A bevett angol jegyek: N = Nort = észak; E = East = kelet; S = South = dél; W = Ouest = nyugot.

II. A növény-élettani (phytophoenologiai) észleletek eredménye az 1883. évre vonatkozólag következő:

a) A lombfejlődés kezdete: máj. 6-án a nyir, berkenye, egres, ribizke; 10-én a bükk; 14-én a kőris, hárs és jegenye; 21-én az ákáczfa leveledzik.

b) A virágzás kezdete a következő növényeknél észleltetett: máj. 16-án körte; 19-én meggy, szilva- és almafa; 29-én a borostyán, jun. 8-án a hárs; 11-én az ákácz; 13-án rozs; jul. 3-án a bodza; 13-án a pityóka; 16-án a paszuly; 20-án a borsó; 27-én a tengeri; 28-án az ugorka és tök virágzanak

c) A gyümölcsérés kezdete: jul. 2. földi-eper 8-án cseresznye; 10. ribiszke; 21. egres és meggy; 26. málna, borsó és paszuly; 31. nyári alma (Udvarhely m.); aug. 1. virágos kender-nyövés; 4. rozs, 8. búza és árpa; 27. zab, tavasz-rozs, tavaszbúza-aratás; 25. nyári alma-verés; 30. alydohány szedés; szept. 5. körte, szilva és magyaró, magos kender; 13. szeder; 15. mák; 24. pityóka és dohány-szedés, 27. tengeri és alma; — okt. 6 fűzalma virág (másodszor) 10 bor, kevés és czankó.

d) Egyéb észleletek: Januárban olasztél, a vetés fedetlen; febr. és márcz. rendkivül hidegek; márcz. 18. még szánút, 25. csikorgó hideg husvét; 27. 28. villámlások, 29. hó és fúvatag; ápril. nagyon fanyar; 9. a havasi madarak a hideg miatt lejőnek a faluba; az elején megjelent gólya elvonul; fecske csak 18 án jelentkezik; még 26-án is havaz, a hó a tanórokból is csak 28-án enyészik el; a juh csak a hó vége felé kezd kijárni, tavaszi veteményezés áprilben még semmi. A takarmányszükség oly nagy, hogy egy szekér széna ára 30 frt, a szalma pedig 10 frt; Felcsikon és Gyimesben a szalmafödelet megétetik. A hegyeken lévő tömérdek hó és fanyar szelek a légkör átmelegedését akadályozzák; a nyilatkozás egy egész hónappal késik. Ilyen tavaszról 12 év óta nem zengett dalunk. A május 21. és 22 ki hó a gyöngébb növényzetnek árt, az almafákat leforrázza; 7-én az első égzengés; 21. és 22-én a Hargitán és Somlyóban sok hó; 23. még fűteni kell. Junius viharos és hideg; 23-kán reggel József főherczeg zsögödi nyilatkozata szerint Borszékben dér volt. Julius 18-kán a Hargitán hó, 19-én benn is pilinkél és szivárvány; 5. a pálfalvi harangozót a villám megüti; 24. Rákoson kisebb, Tekerőpatakon szörnyü égést és pusztulást okoz; 18-án az Olt kicsapván, a széna boglyákat elviszi. Aug. 15. gyengébb dér; szept. első felében az aszály veszélyei fenyegetnek; pityóka és káposzta nem nő, a legelő kiégve, a tehén kutyatejet rág, teje keserü és élvezhetlen. Október rendkivül szelid; 24. szivárvány, az

őszi vetés szépen fejlődik. Novemb. igen kellemes, a deres reggeleket szép őszi napok követik; még 29-én is künn csatangol a taploczai lófiu, Deczemb. hasonlóan szelid; a hó 6-án esik le, de gyengén takarja a felületet. 2-ka óta 5. és 6 óra között északnyugatra ritka piros fény látható, mely sem nem rendes esthajnal, sem nem éjszaki-fény. Érdekes talánya a természettudósoknak.

IX.

Figyelmeztető.

1. A tanulók szabályszerü fölvétele és beiratása szept. 1. 2. napján történik. Szükséges, hogy a tanulók szülőjök vagy gyámnokuk vezetése mellett jelenjenek meg az igazgatónál, hogy ugy fegyelmi, mint tanulmányi tekintetben már eleve szükséges tájékozást nyerhessenek.

2. Azon szülők, kik nem a tanoda székhelyén laknak, az igazgatóság hire és beleegyezésével tartoznak szállást fogadni, hogy igy, a házi felügyeletre nézve, jogaikat és kötelességeiket olyanokra ruházhassák át, kik a gondviselés alá helyezett tanulónak nevelési és tanulmányi czélját szállásügyi hanyagság és lelkiismeretlenség által koczkáztatni és kijátszani nem fogják.

3. A gymnasium I. osztályába csak a 9-ik évet már betöltött és 12-iket messze nem haladott koru növendékek vétetnek fel; a kik azt eddig elhanyagolták, vagy kivülről jönek, az iskolai bizonyitvány mellett tartoznak hiteles anyakönyvi kimutatást hozni.

4. A javító-, valamint az elhalasztott felvételi vizsgálatok is szept. 3. és 4. napján tartatnak meg. A javító-vizsgálatok iránti folyamodványokat, valamint az alapitványi kérelmeket is rendesen julius 8 ig az igazgatósághoz be kellett adni. A javító-vizsgálatokat a tanulók azon tanodánál kötelesek kiállani, melynél megbuktak, vagy azokat letenni elmulasztották. A fölvétel föltételei jó sikerrel végzett főelemi IV. osztály, vagy hasonfoku tanodák s az ezektől kiállitott bizonyitvány. Különben pedig a mindenkire nézve köteles fölvételi vizsgálat tárgyai: értelmes magyar és latin olvasás, a magyarnyelvtanból az alaktan főbb részeinek ismerete, jól olvasható diktandó-irás és a 4 alapmüvelet egész és közönséges törtszámokkal.

5. Minden tanuló tartozik a 4 frt tandijt és 15 kr könyvtári illetéket előre lefizetni; ez alól senkit sem lehet mentesiteni.

6. A tanulók, valamint a szülők és gyámok is figyelmeztetnek az iskolai bizonyitványok megőrzésére; minthogy ezeknek másolatai az eredeti elvesztét bebizonyitó kérelem mellett a fensőbb hatóság, az érettségi okmány másolata pedig csak a miniszterium engedélyével állitható ki. Figyelmeztetnek továbbá a szülők és gyámok, hogy az évharmadi Értesitőket szorgalmasan vegyék át iskolázottjaiktól és azokat jól betekintve irják alá, vagy maguknak megmagyaráztatva, más hiteles ember, jelesen a plebános ur által irassák alá, hogy ne csupán az évvégi bizonyitványból, és igy késön ébredjenek arra, hogy fiok vagy gyámoltjok elvesztegette a drága tanidőt és iskolai évet.

7. Az ifjak tankönyveiket a kölcsön-könyvtárból 20% mellett nagyobbrészt beszerezhetik.

Csik-Somlyón, 1884. jul. 3.

Imets F. Jákó,
t. főesperes, gymn. igazgató.

TARTALOM.

I. Értekezés:
„Csik-Somlyó földrajzi fekvése.“ Pál Gábor tanártól.
Tanügyi adatok. Imets F. Jákó igazgatótól; és pedig:
II. Tanári kar.
III. Az 1883/4. évben követett tanterv.
IV. Irásbeli magyar feladványok.
V. Az ifjuság érdemsorozata.
VI. Egyéb tanügyi adatok:
A. A tanév kezdete, folyama, személyzetiek.
B. Valláserkölcsi állapot, ünnepek, kegyeleti tények.
C. Alapitványok, ösztöndijak.
D. Szállás- és egészségügy.
E. Szerelvények gyarapodása, I—VII.
F. Jutalmak.
G. Önképzőkör
H. Gymnasi[illegible]krónika.
VII. Statisztikai tál[illegible]azatok, 1—5.
VIII. Légtünettani észlelő, 1—2.
IX. Figyelmeztető.